

Life Kleine Nete

Natuurherstel in een Vlaamse context

Wout Opdekamp

VLAAMSE
MILIEUMAATSCHAPPIJ

natuurpunt

Natura 2000

- Netwerk van Europees belangrijke natuurgebieden
- Specifiek beschermingsstatuut (HRL, VRL)
- LIFE
  - Europees co-financieringsfonds sinds 1992
  - Natuurherstel i.f.v. Natura 2000

Onafhankelijke vrijwilligersvereniging

- Bescherming van kwetsbare en bedreigde natuur in Vlaanderen
- 100.000 familielidmaatschappen
- 23.000 ha, 500 reservaatprojecten
- 160 afdelingen
- > 6000 vrijwilligers
  - Aankopen
  - Beheer
  - Openstelling
- 400 werknemers
- Sociale economie

- > 35 projecten sinds 1992
- Belangrijk instrument
  - Grondverwerving (2.200 ha)
  - Financiering inrichtingswerken
    - Voor 2010: < €300.000/jaar projectsubsidies (bv plaggen) voor alle TBV's
    - via LIFE 3.500 ha inrichting
- deels “fictieve” projecten
  - Goede inschatting aankoop én herstelpotenties bij aanvraag
  - Vinger aan de pols tijdens projectverloop en bijsturing
  - Maar: Belangrijke impuls voor gebied!

Begunstigde:

- Natuurpunt Beheer vzw

Partners:

- Vlaamse MilieuMaatschappij
- Provincie Antwerpen
  - Beheerders onbevaarbare waterlopen
  - Integrale aanpak
    - Beperken overstromingsschade
    - Realiseren goede ecologische toestand

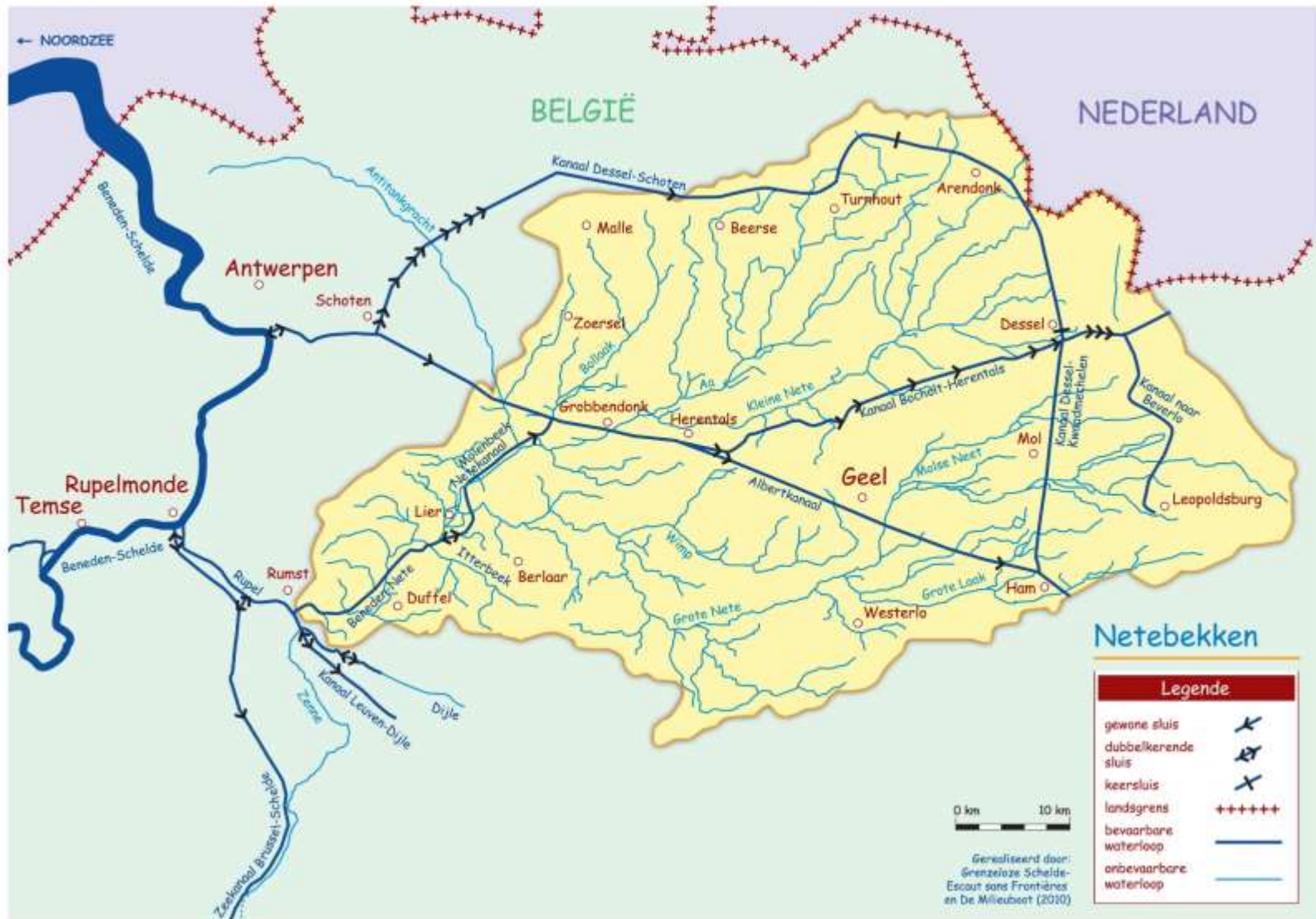
Duur:

- 01/01/2011 tot 31/12/2015, verlengd tot 31/12/2016

Vallei van de Kleine Nete

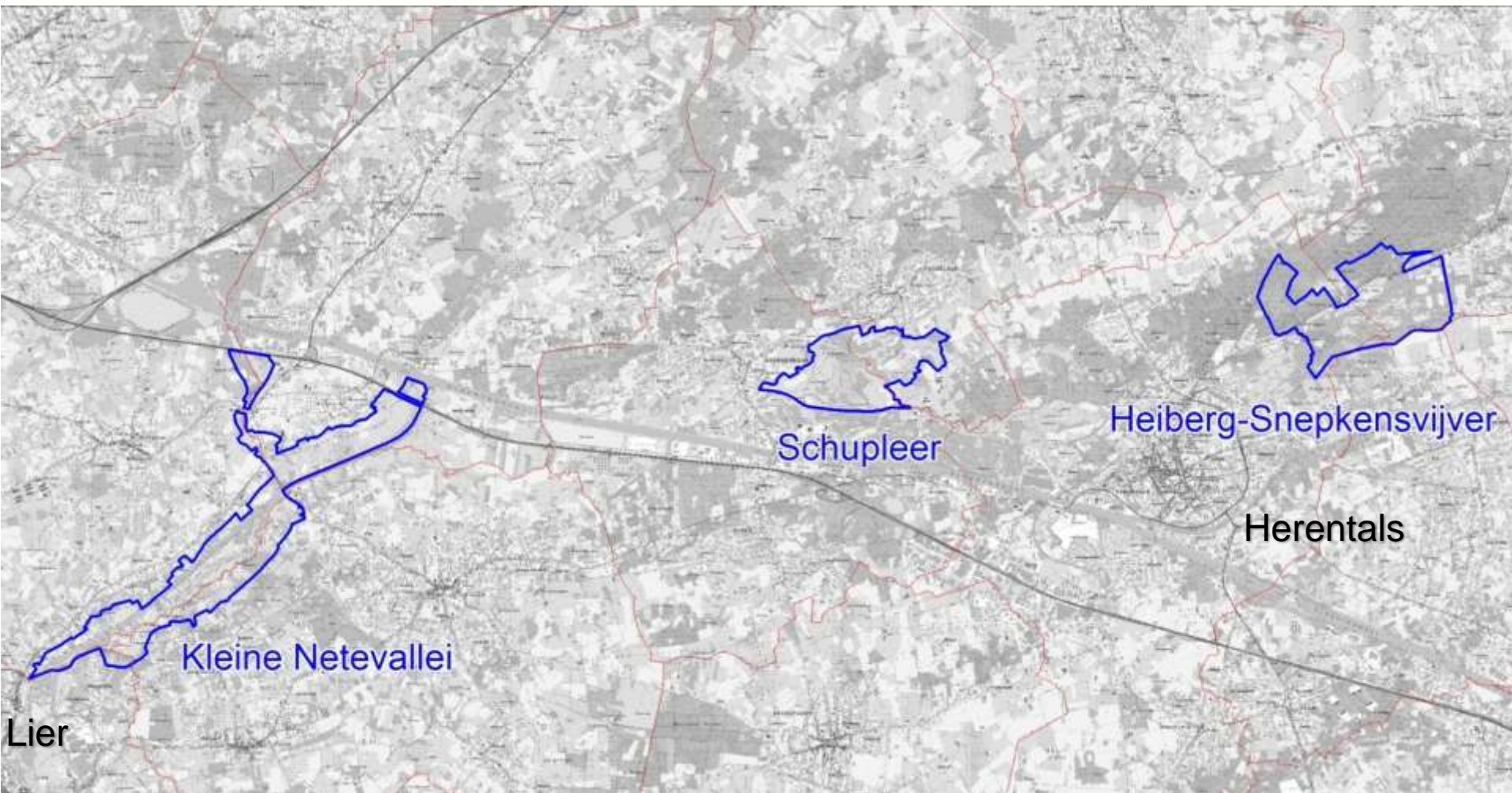

natuurpunt

Vallei van de Kleine Nete

Vallei van de Kleine Nete

natuurpunt

Uniek in Vlaanderen

- Zéér divers
- Beekvallei en heiden
- Kempense heuvelrug
- Verwevenheid grasland, heide- en boshabitats
- Getijdewerking
- Veel relictsoorten
  - Zomerklokje, moeraskartelblad, ...
  - Moerasnachtvlinders, bruine eikenpage, ...

Algemeen: behoud en ontwikkeling doelhabitats

=> leefgebied voor habitattypische of doelsoorten

- Herstel kwalitatief complex van overgangs- en trilveen, voedselrijke ruigte en broekbossen (55 ha)
- Herstel van natte en droge heide (17ha)
- Herstel van ven (3 ha)
- Afgraven ruimingswallen (500m)
- Vistrap

Soorten

natuurpunt

Planten

- Zomerklokje, moeraskartelblad, ...

Vissen

- Beekprik, kleine modderkruiper, rivierdonderpad, ...

Insecten

- Beekrombout, bont dikkopje, groentje, bruine eikenpage, moerassprinkhaan, poelruitspanner, ...

Amfibieën en reptielen

- Heikikker

Vogels:

- Nachtzwaluw, blauwborst, boomleeuwerik, ...

Landgebruik (intensiviëring én successie)

- Aanplant (naaldhout, populier, wilg, ...)
- Vertuining (weekendvijvers, paardenweides, ...)
- Reliëfwijziging (storten, weekendvijvers)
- Fragmentatie

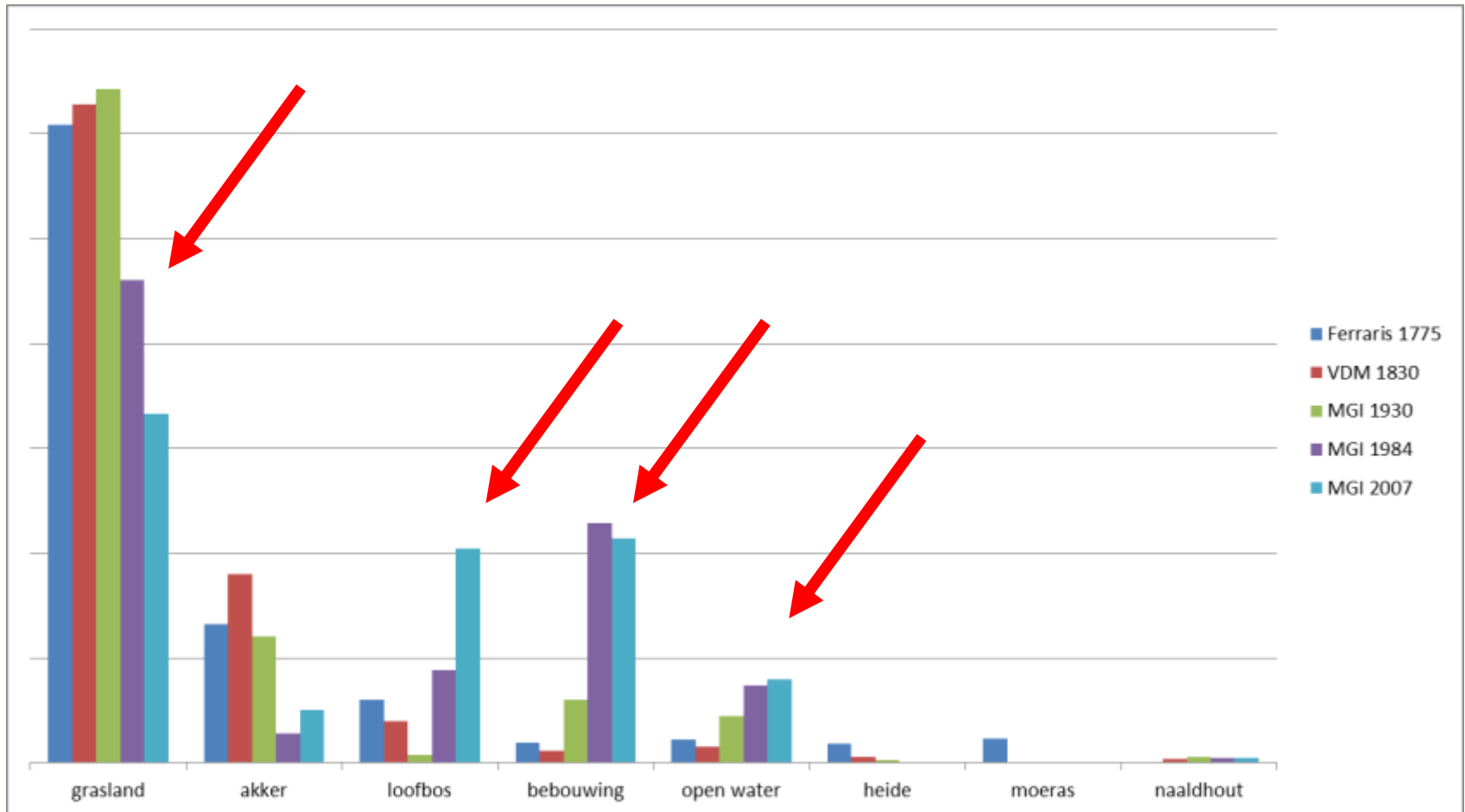
Hydrologie

- Kwantiteit & kwaliteit

Eutrofiëring (atmosferisch, overstroming, huishoudelijk, ...)

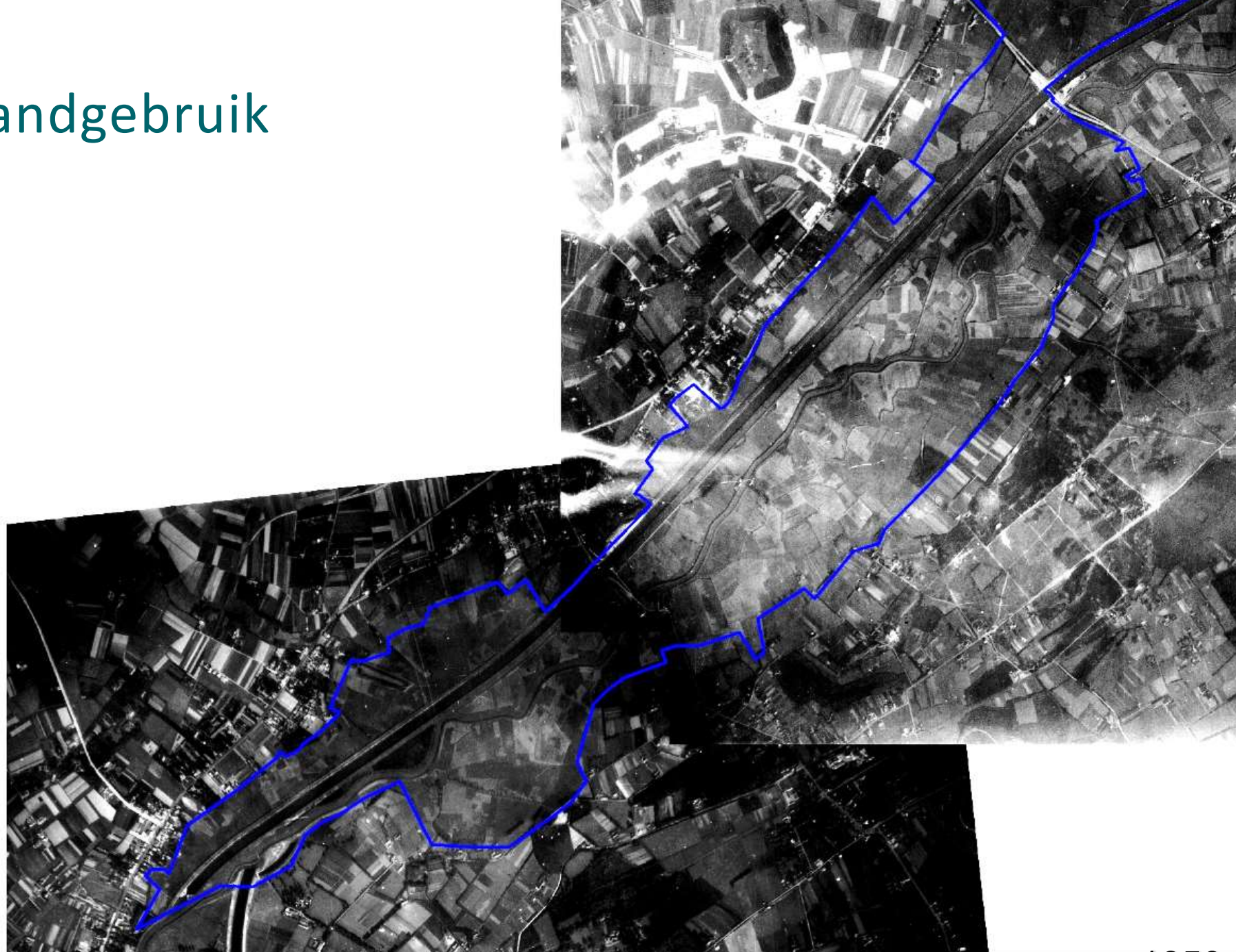
Exoten

Landgebruik Kleine Netevallei

Landgebruik

1950

Landgebruik

Vlaamse Ruimtelijke wanorde

- Jaren 1960-1970
- Gebrek handhaving
- 245 vijvers, 120 ha vs SBZ-H 523 ha
  - Natuurverlies
  - Waterberging
- Gemeentelijke bevoegdheid
  - Versnipperd beleid

Welke maatregelen?

natuurpunt

Vorbereidende acties

Aankoop van gronden

Natuurherstel

Publiek bewustzijn en socio-economische verankering

Vorbereidende acties

natuurpunt

Integraal beheerplan

Ecohydrologische studie

Onderzoek bodemverontreiniging

Vorbereidend onderzoek nutriëntengehalte

Uitwerken gedetailleerde uitvoeringsplannen

Uitwerken nieuw concept 'opvang bezoekers en openstelling'

Ontwerp vistrap

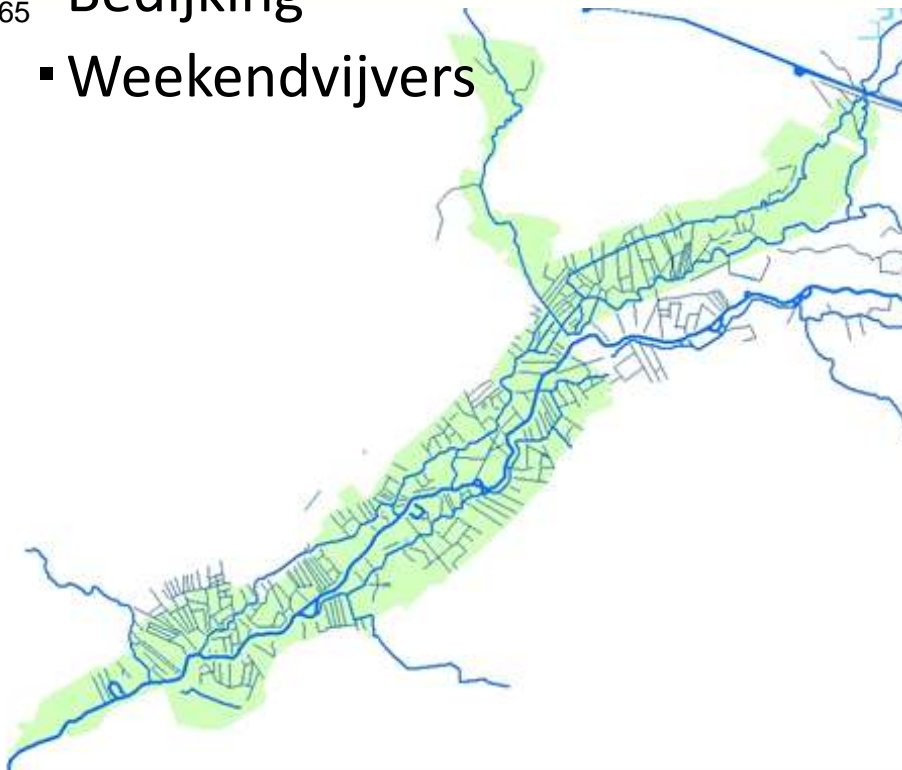

Enkel deelgebied Kleine Netevallei

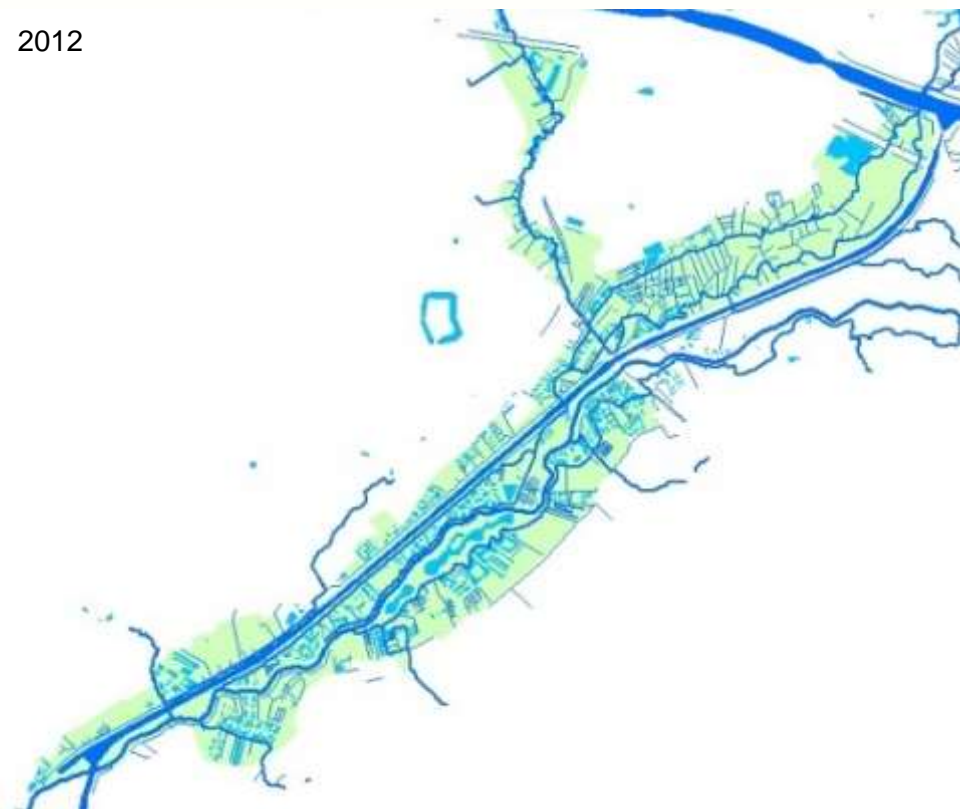
Hydrologie sterk gewijzigd

- Kanalen
- Bedijking
- Weekendvijvers

1865

2012

4 cumulatieve scenario's:

- Bestaande toestand: situatie voor aanvang LIFE-project
- Scenario 1: alle ingrepen / gebeurtenissen binnen LIFE-project
- Scenario 2: bijkomende ingrepen t.h.v. NP-percelen
- Scenario 3: vergaande ingrepen (alle ophogingen weg)

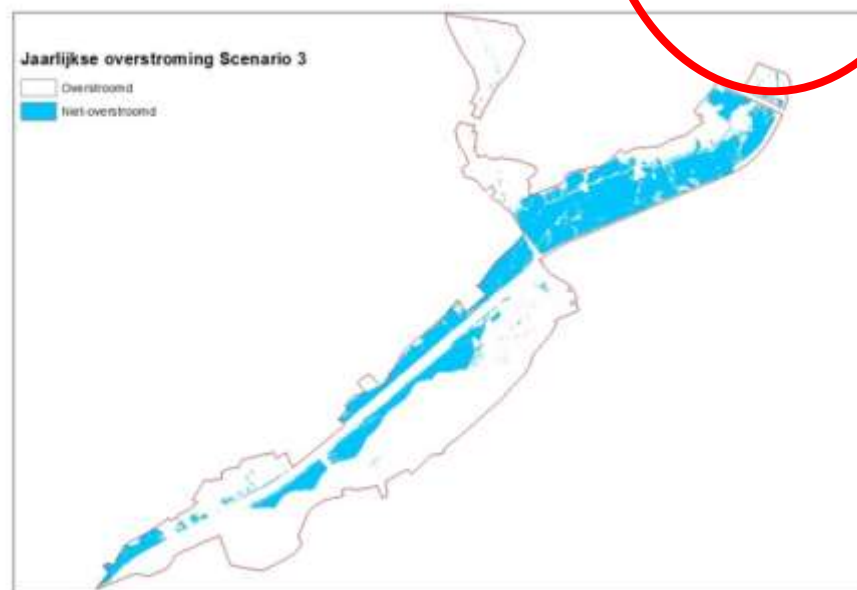
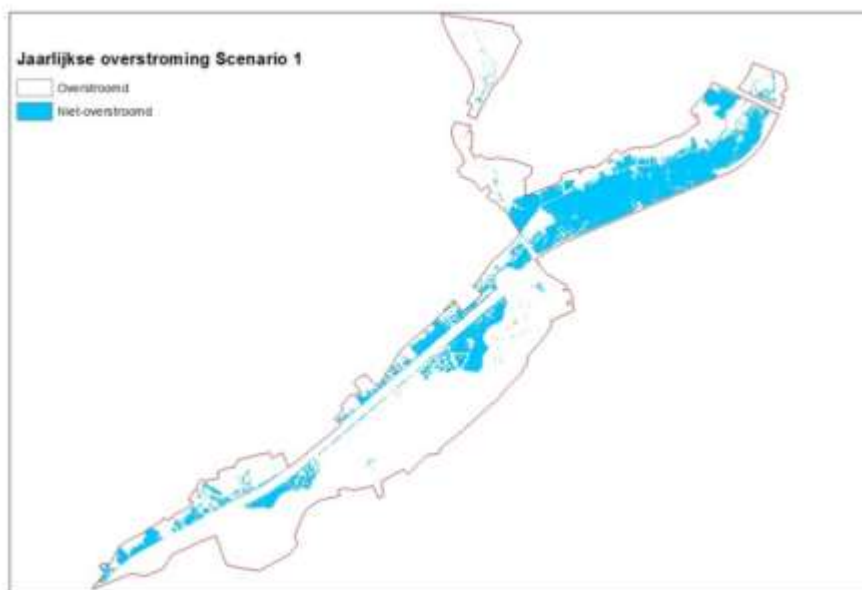
Ecohydrogische studie: resultaten

Waterberging

	Actual	During LIFE	verschil	
T2	540.737 m ³	549.334 m ³	+ 8.597 m ³	+ 1,6 %
T25	1.294.352 m ³	1.316.007 m ³	+ 21.655 m ³	+ 1,7 %
T100	3.834.498 m ³	3.864.280 m ³	+ 29.782 m ³	+ 0,8 %

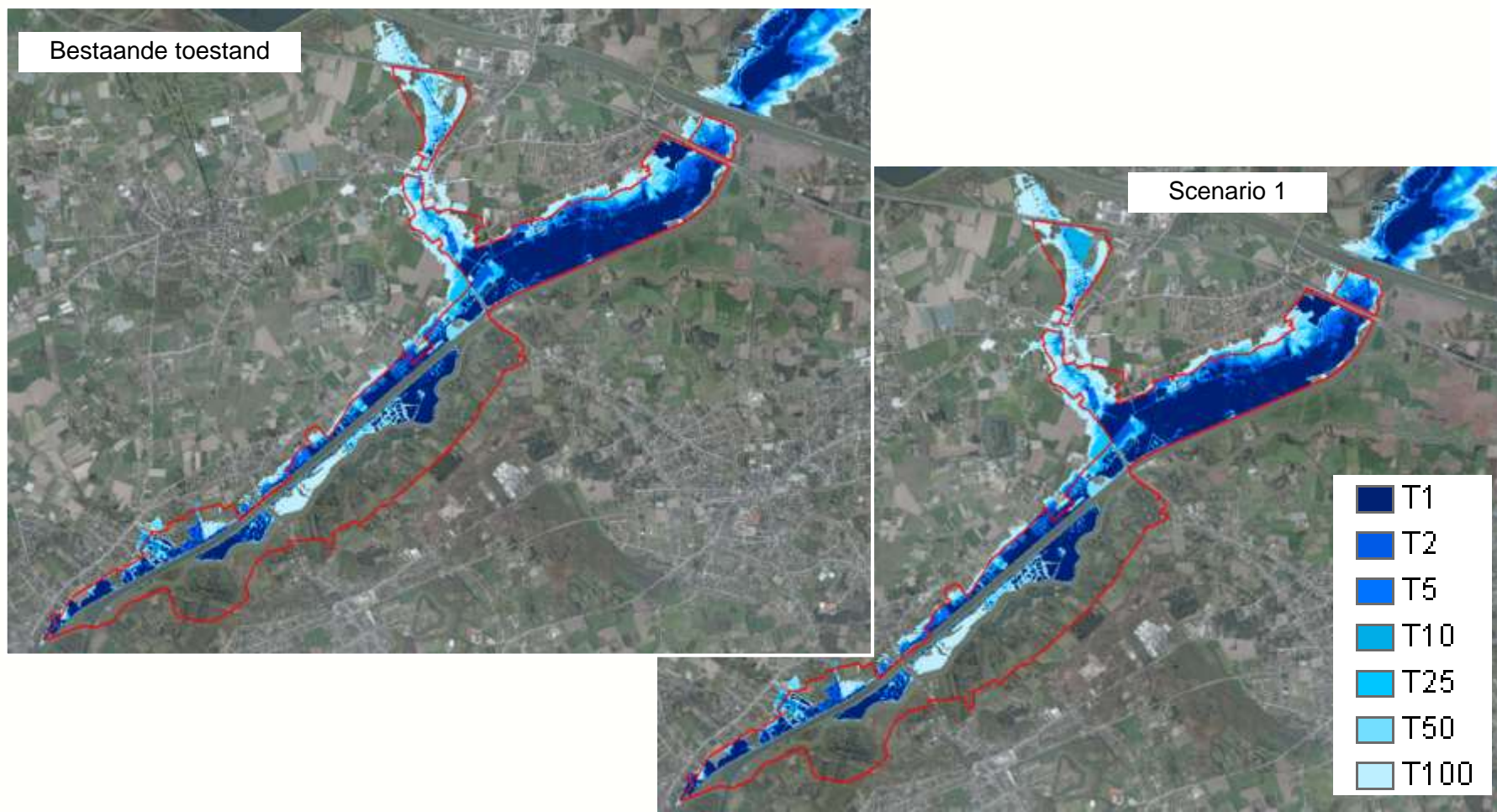
	Actual	Scenario 3	verschil	
T2	540.737 m ³	781.026 m ³	+ 240.289 m ³	+ 44 %
T25	1.294.352 m ³	1.714.977 m ³	+ 420.625 m ³	+ 32 %
T100	3.834.498 m ³	4.403.206 m ³	+ 568.708 m ³	+ 15 %

Ecohydrogische studie: resultaten

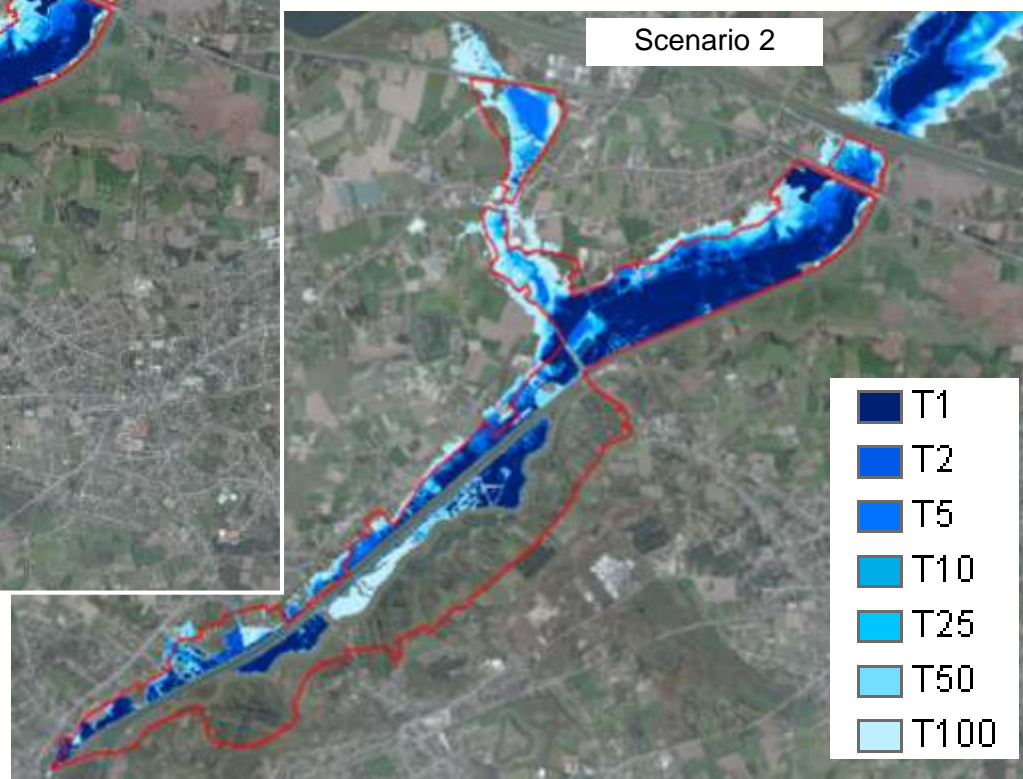
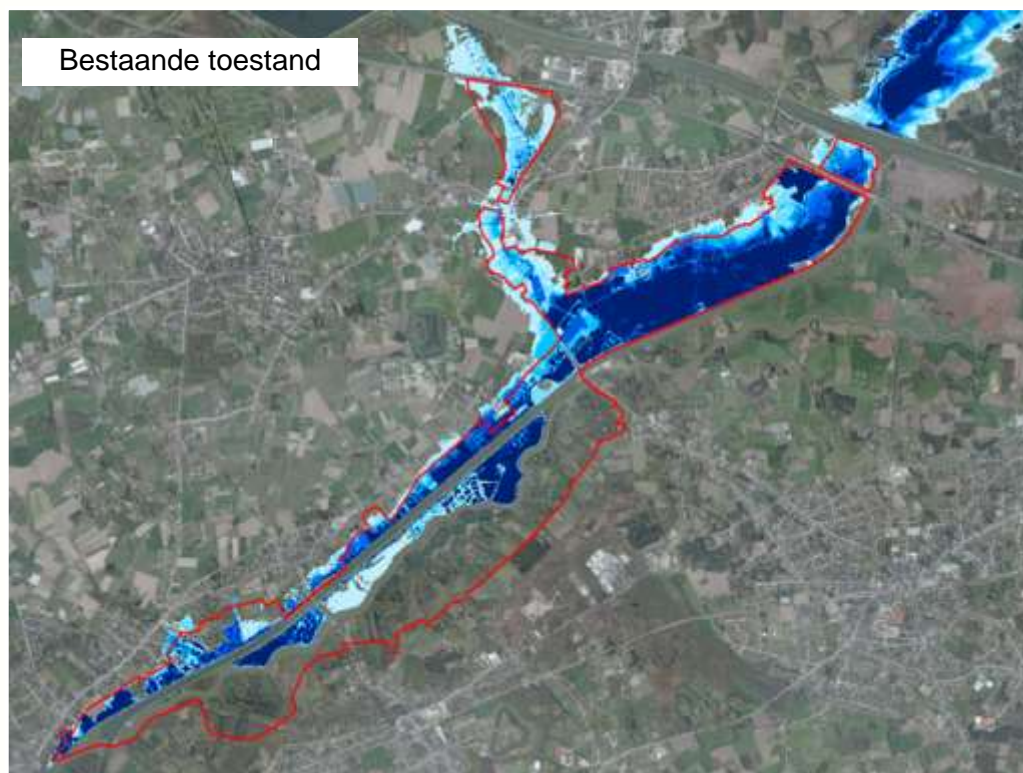
Betere spreiding overstrooming

Ecohydrogische studie: resultaten

Betere spreiding overstrooming

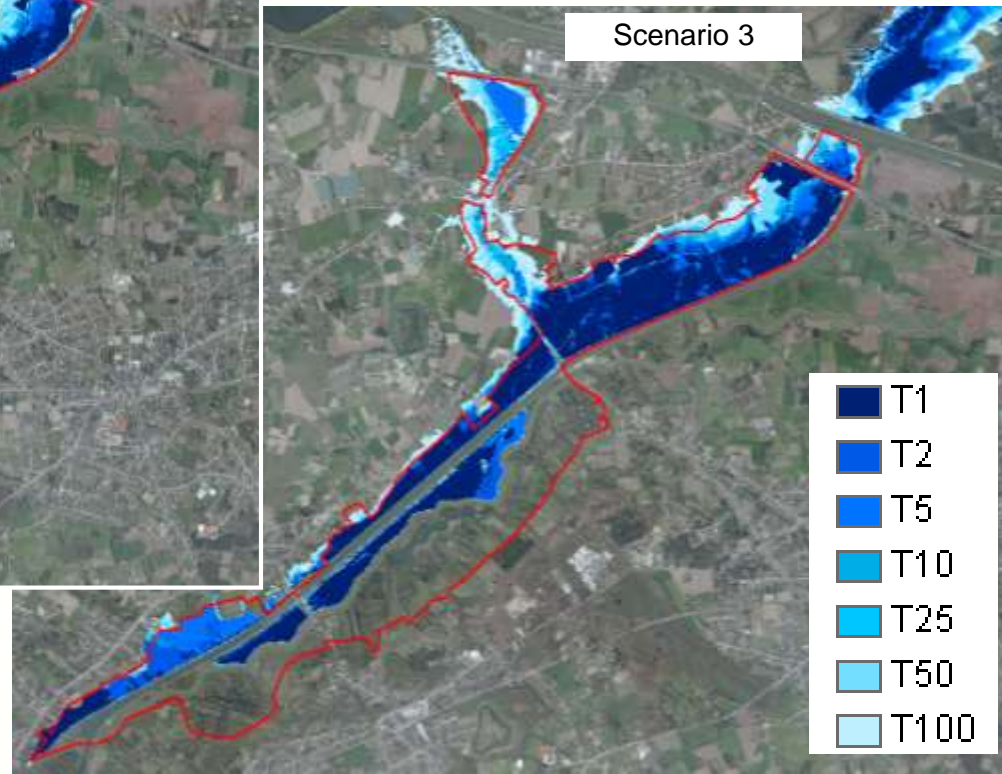
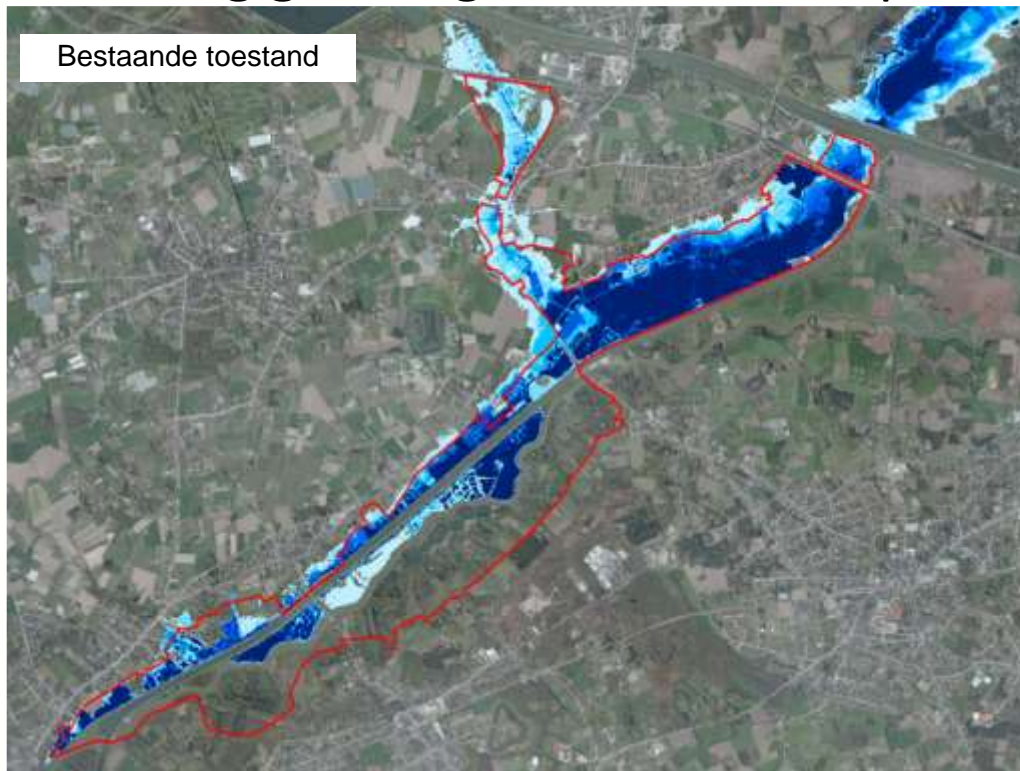

Ecohydrogische studie: resultaten

Betere spreiding overstrooming

- Ontlasting gevoeligere delen, aanspreken “nieuwe” natuur

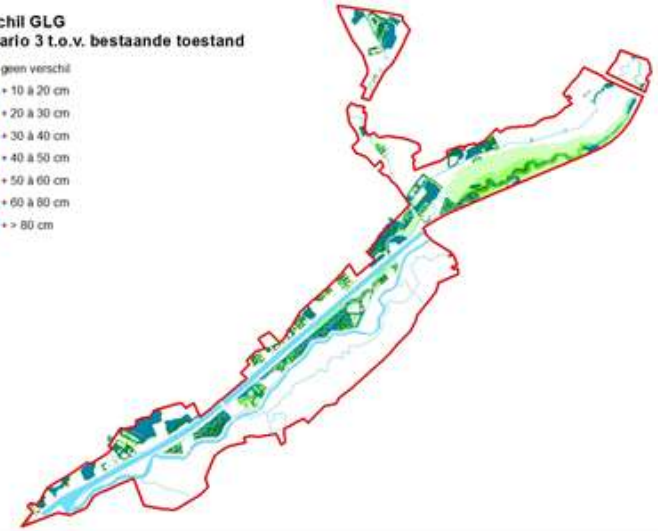
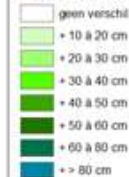
Ecohydrogische studie: resultaten

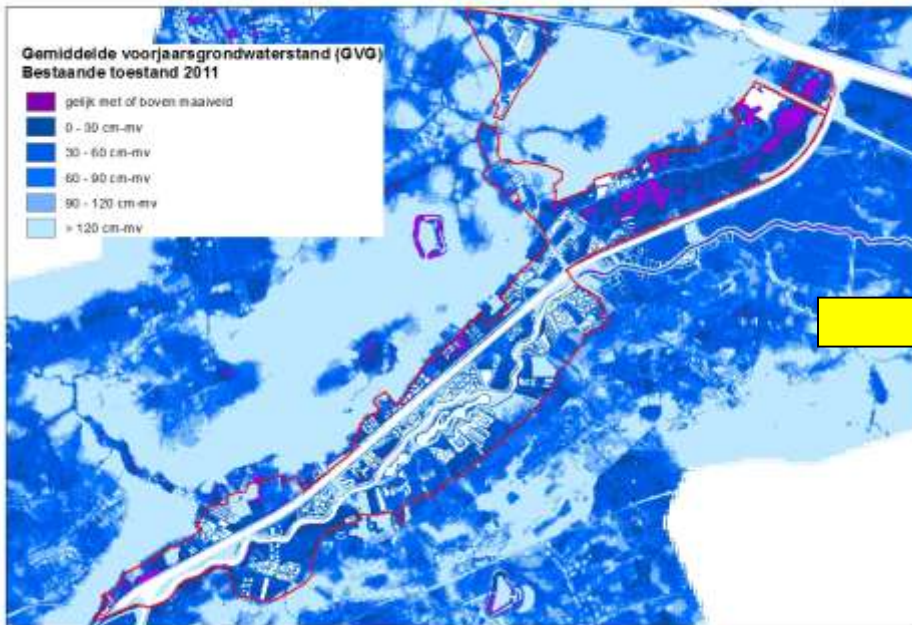
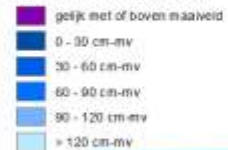
Grondwatergevoede systemen

- Sterke toename

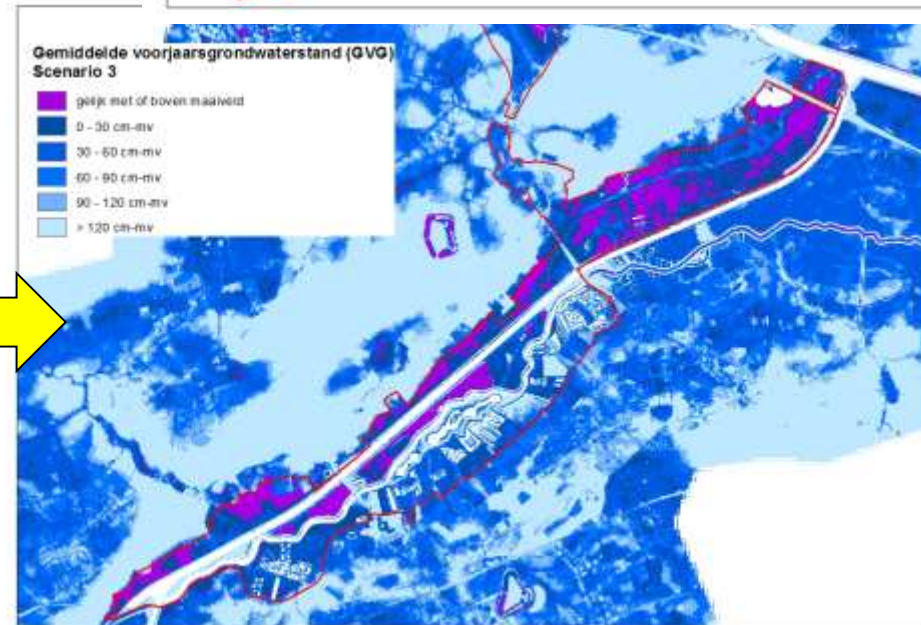
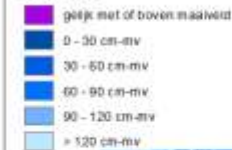
Vershil GLG
scenario 3 t.o.v. bestaande toestand

Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG)
Bestaande toestand 2011

Gemiddelde voorjaarsgrondwaterstand (GVG)
Scenario 3

- Beleidsinstrument
  - (lokale) Beleidsmakers meer gevoelig voor berging
- Balans natuur – waterberging
  - Grondwaterafhankelijke maar overstromingsgevoelige natuur
  - Winter vs zomeroverstromingen
- Onderbouwing beheerkeuze & potentiebepaling
  - Focus herstel + aankoop
  - Knelpunten

Grondverwerving

Doelstelling:

- Habitatherstel: 40 ha
- Bouw vistrap: 0,5 ha

			Kleine Netevallei	Schupleer	Heiberg-Snepkensvijver	Gepland	
Totaal	Aankoop	LIFE	39,83	10,95	8,59	40	59,37
Totaal	Aankoop	niet-LIFE, in projectgebied	6,54	45,44			51,98
Totaal	Aankoop	niet-LIFE, buiten projectgebied	42,55	61,67	4,79		109,01
Totaal	Huur	in projectgebied	5,25		2,10		7,35
Totaal	Huur	buiten projectgebied	0,74				
Totaal			94,91	118,06	15,48		228,45

- Groei van 183 ha naar 409 ha op 6 j
- Belangrijk instrument nr effectieve bescherming

Grondverwerving: Heiberg

natuurpunt

Grondverwerving: Heiberg

natuurpunt

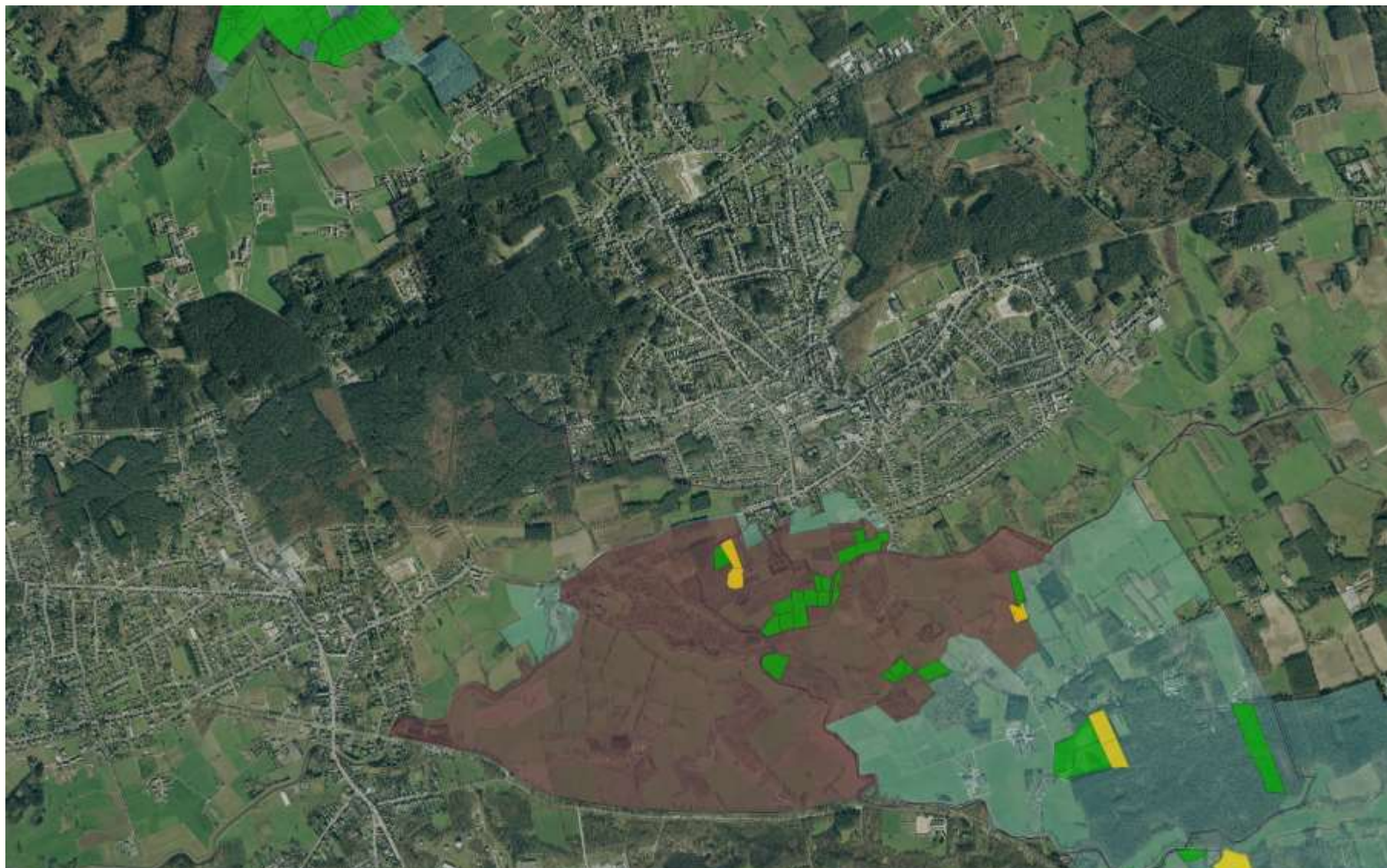

Grondverwerving: Schupleer

natuurpunt

Grondverwerving: Schupleer

natuurpunt

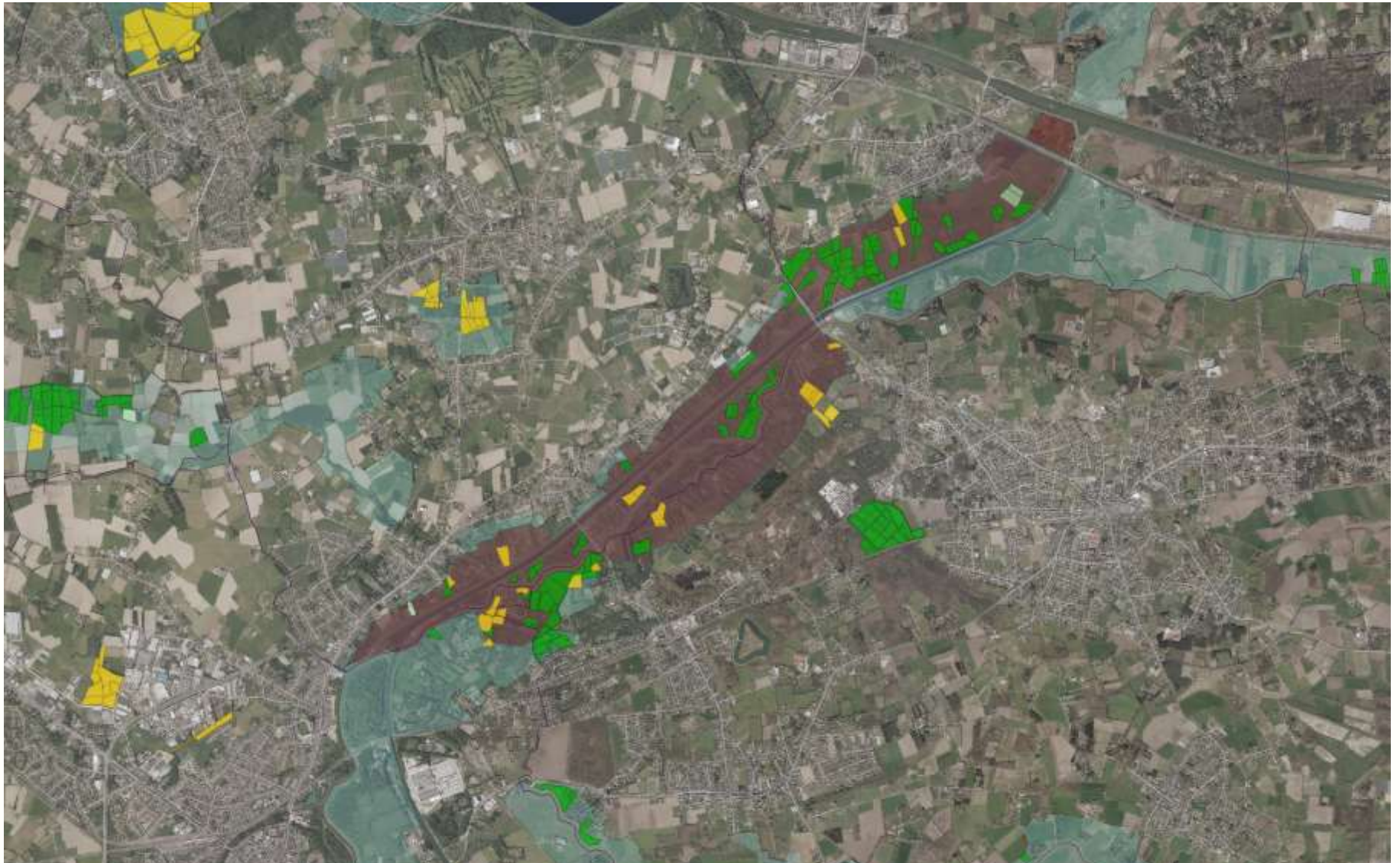

Grondverwerving: Kleine Netevallei

natuurpunt

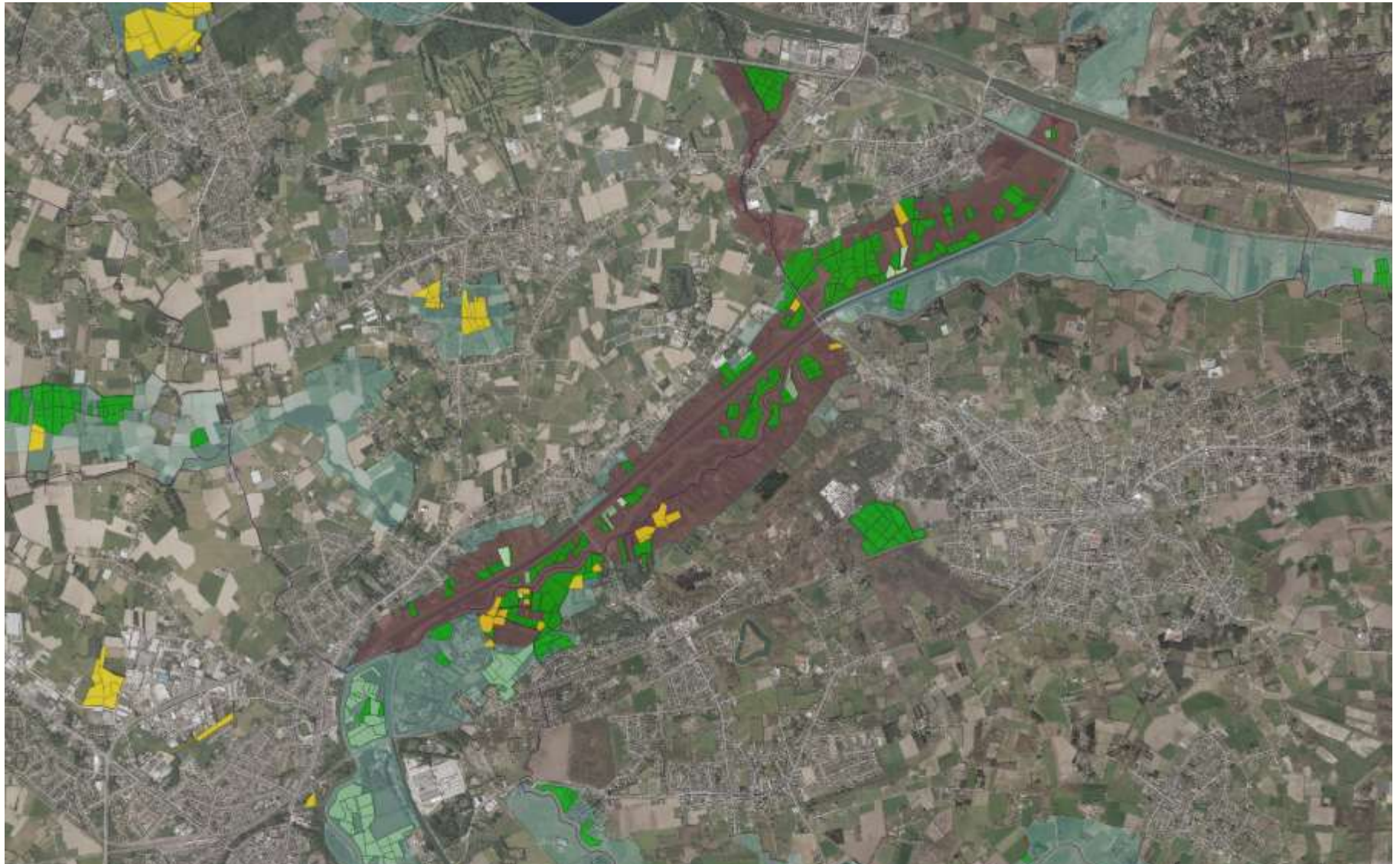

Grondverwerving: Kleine Netevallei

natuurpunt

Natuurherstel

natuurpunt

Heide, duin & ven

natuurpunt

Doel: 17 ha

- Duingrasland: 4 ha
- Boomrijke heide: 9 ha
- Heideherstel door plaggen: 4 ha
- Ven 3 ha

Realisatie: 26,45 ha

- Duingrasland: 5,73 ha
- Boomrijke heide: 10,56 ha
- Heideherstel door plaggen: 10,16 ha
- Ven 0,10 ha

Herstel droge heide & duingrasland

natuurpunt

▪ Naaldhoutaanplant

- Refugia (struikhei, spork, blauwe bosbes, pijpenstro, ...)
- Verwijderen exoten in refugia & afzetten ondergroei
- Kaalkap, overstaanders op hoogte, verchippen kroonhout
- Plaggen, diepte!
- Herstel bufferend vermogen, maar nog veel onduidelijkheid
- Opvolgingsbeheer: begrazing + opslag verwijderen
  - Naaldhout: maaien, trekken
  - Loofhout: begrazing + manueel (te hoge graasdruk nefast)
  - Bramen: trekken

Herstel droge heide & duingrasland

natuurpunt

Aandachtspunt: Grootschalig kleinschalig werken

- Fauna
- Refugia, spreiding werken
- Eigen arbeidersploeg
- Ervaren aannemers (duurkoop vs goedkoop)
- Werfopvolging

Project vs reguliere beheersubsidies

- Reguliere subsidies niet kostendekkend
- Plaggen vs schapenbegrazing

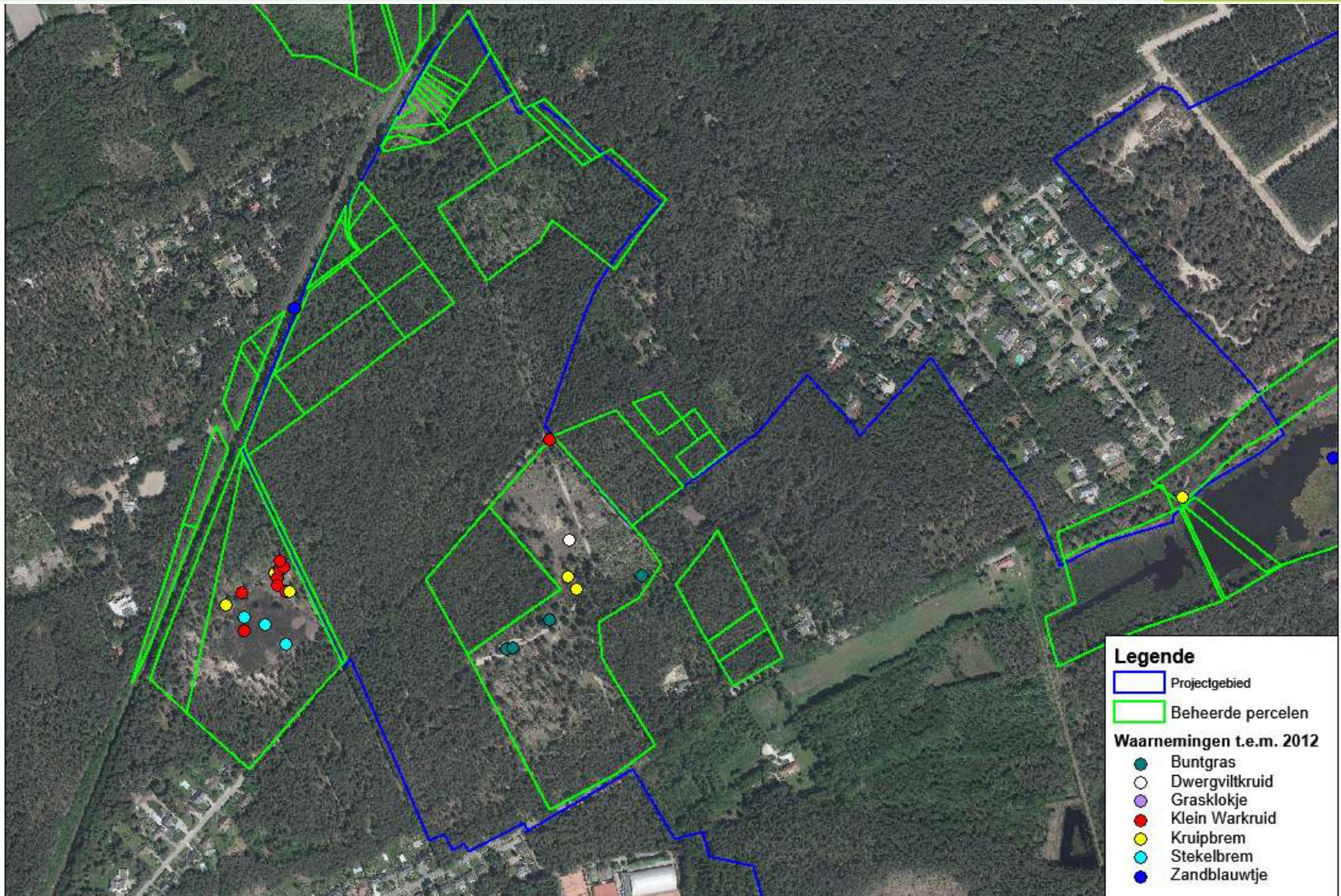

Herstel droge heide & duingrasland

natuurpunt

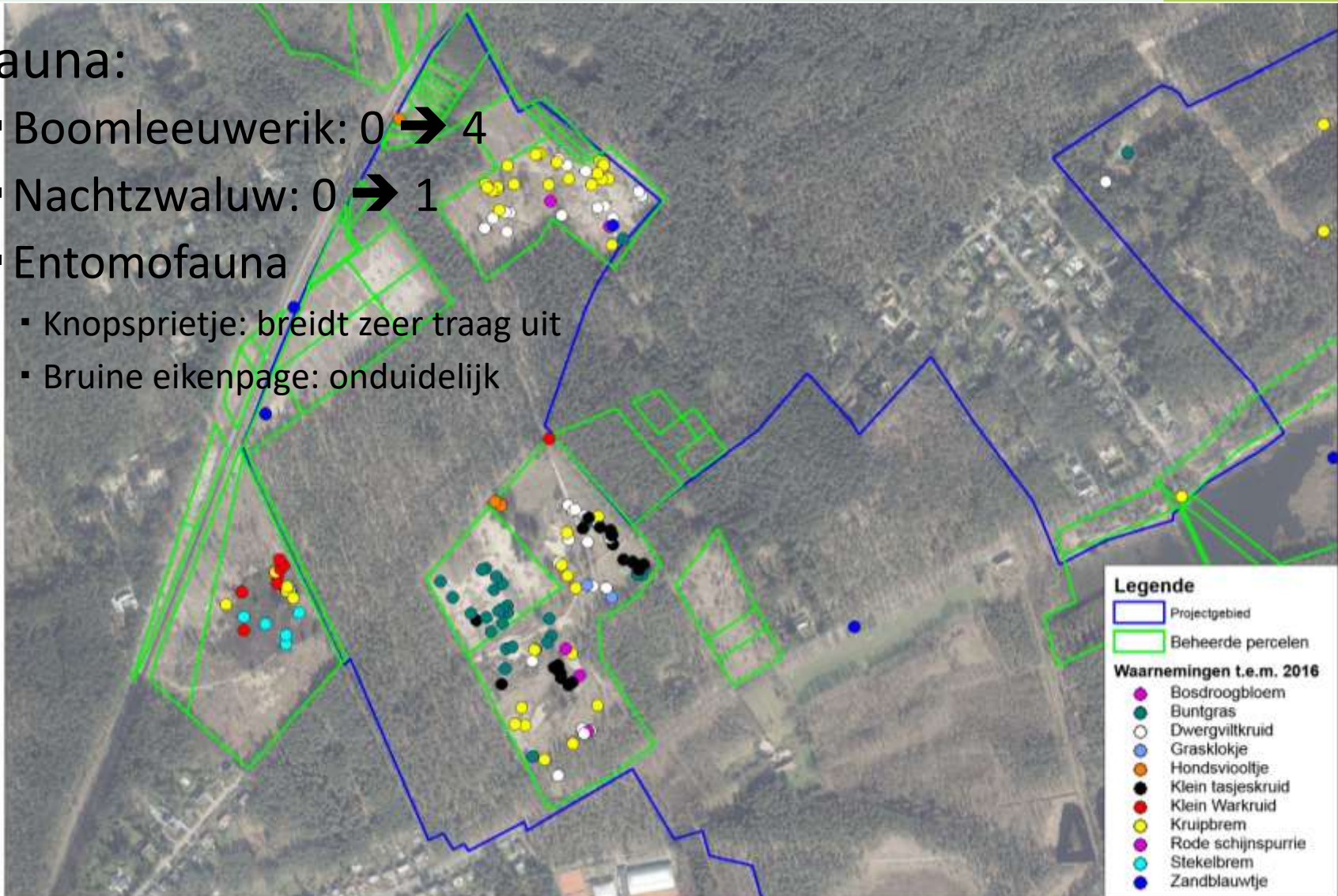
Herstel droge heide & duingrasland

natuurpunt

Fauna:

- Boomleeuwerik: 0 → 4
- Nachtzwaluw: 0 → 1
- Entomofauna
  - Knopsprietje: breidt zeer traag uit
  - Bruine eikenpage: onduidelijk

Natuurherstel: veen & ruigte

natuurpunt

Veen: 25 ha 29,69 ha

- Aanplanten en opslag verwijderen: 5 ha
- Plaggen: 2,5 ha
- Herstel microrelief: 3 ha, met effect op 17,5 ha

Ruigte: 23 ha 33,00 ha

- Aanplanten en opslag verwijderen: 5 ha
- Verschrallend maaien: 18 ha
- Zijarm aantakken: 1

Bever

natuurpunt

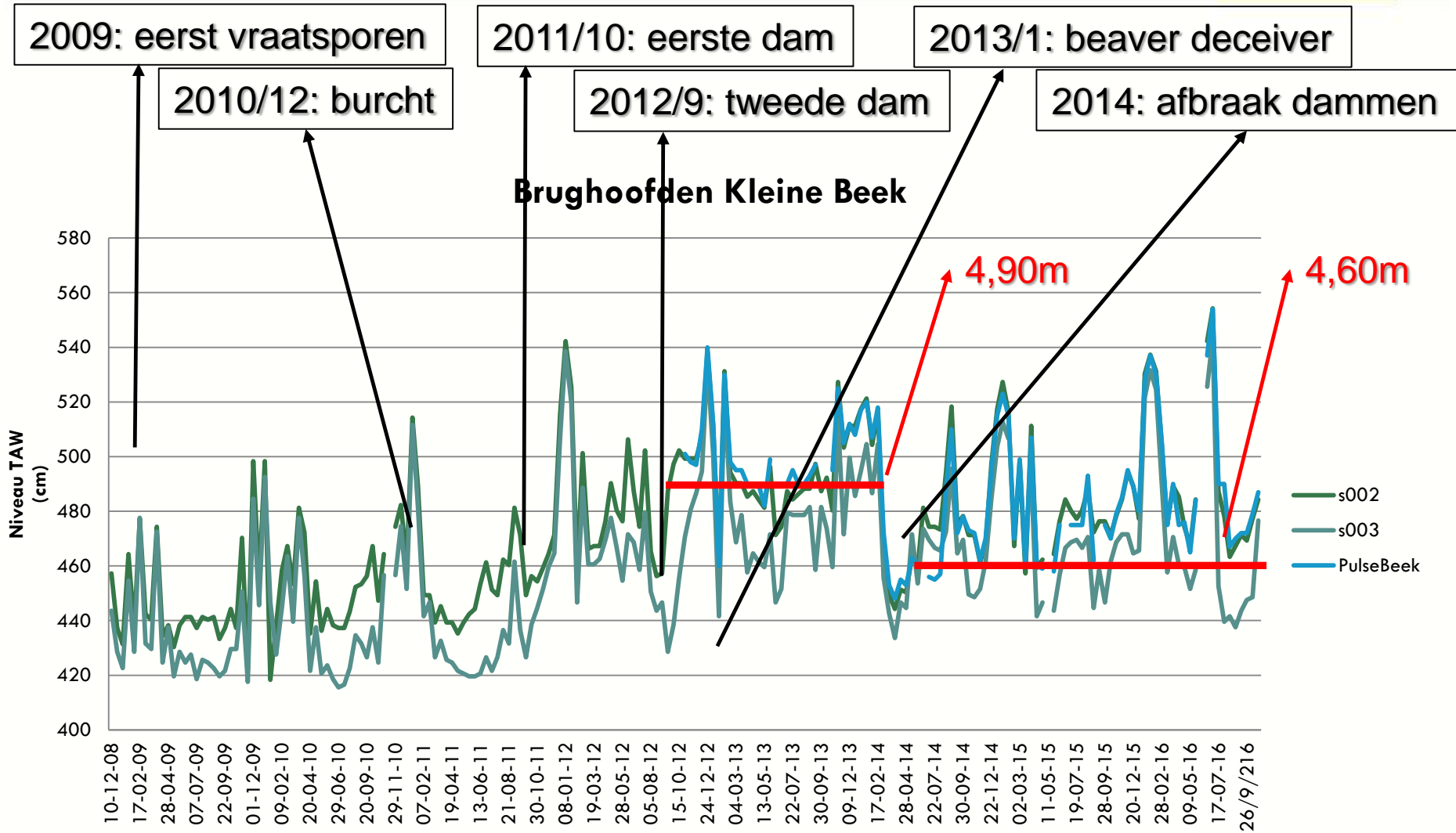
Bever

natuurpunt

Bever

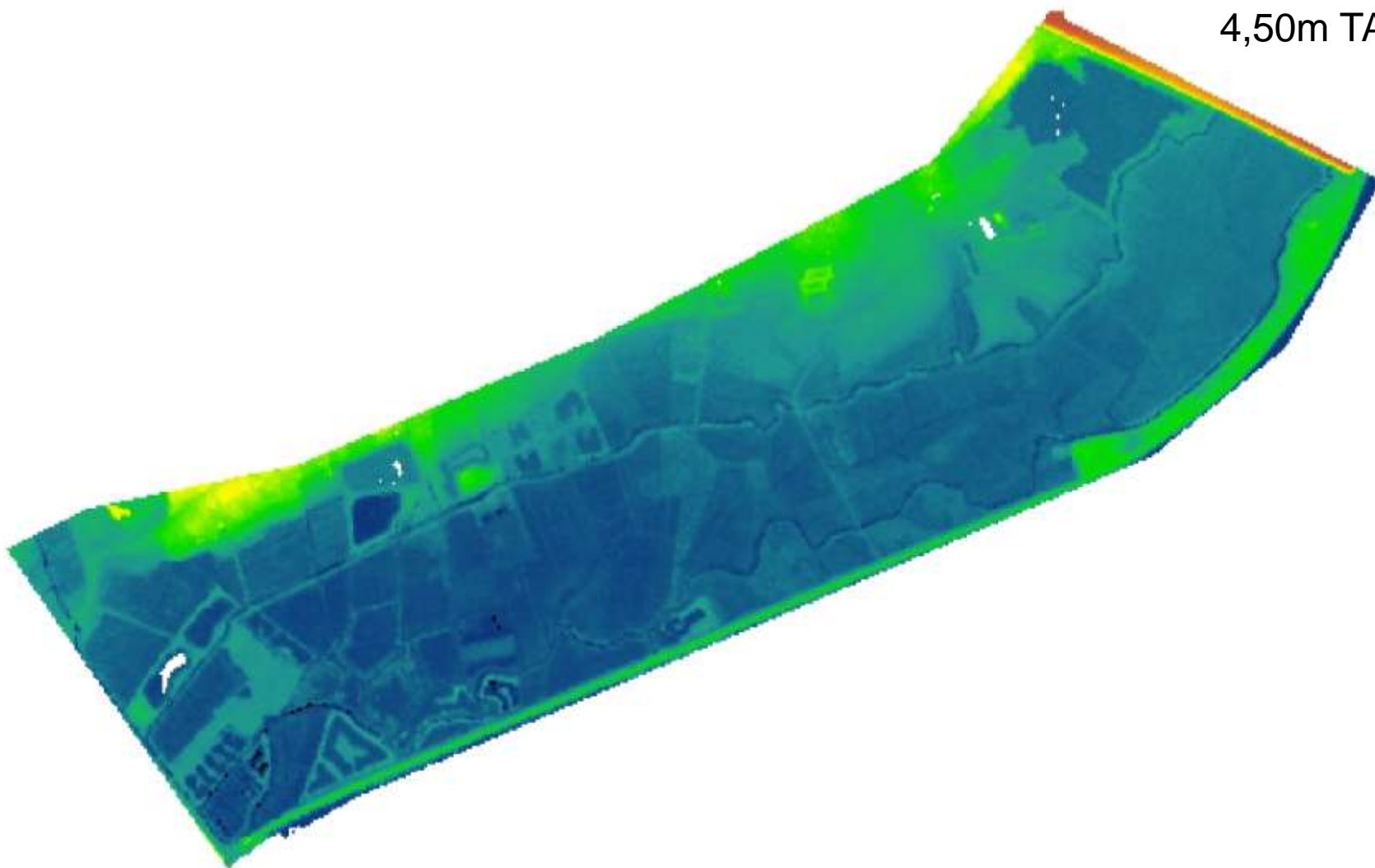

Bever: opstuwing

natuurpunt

4,50m TAW

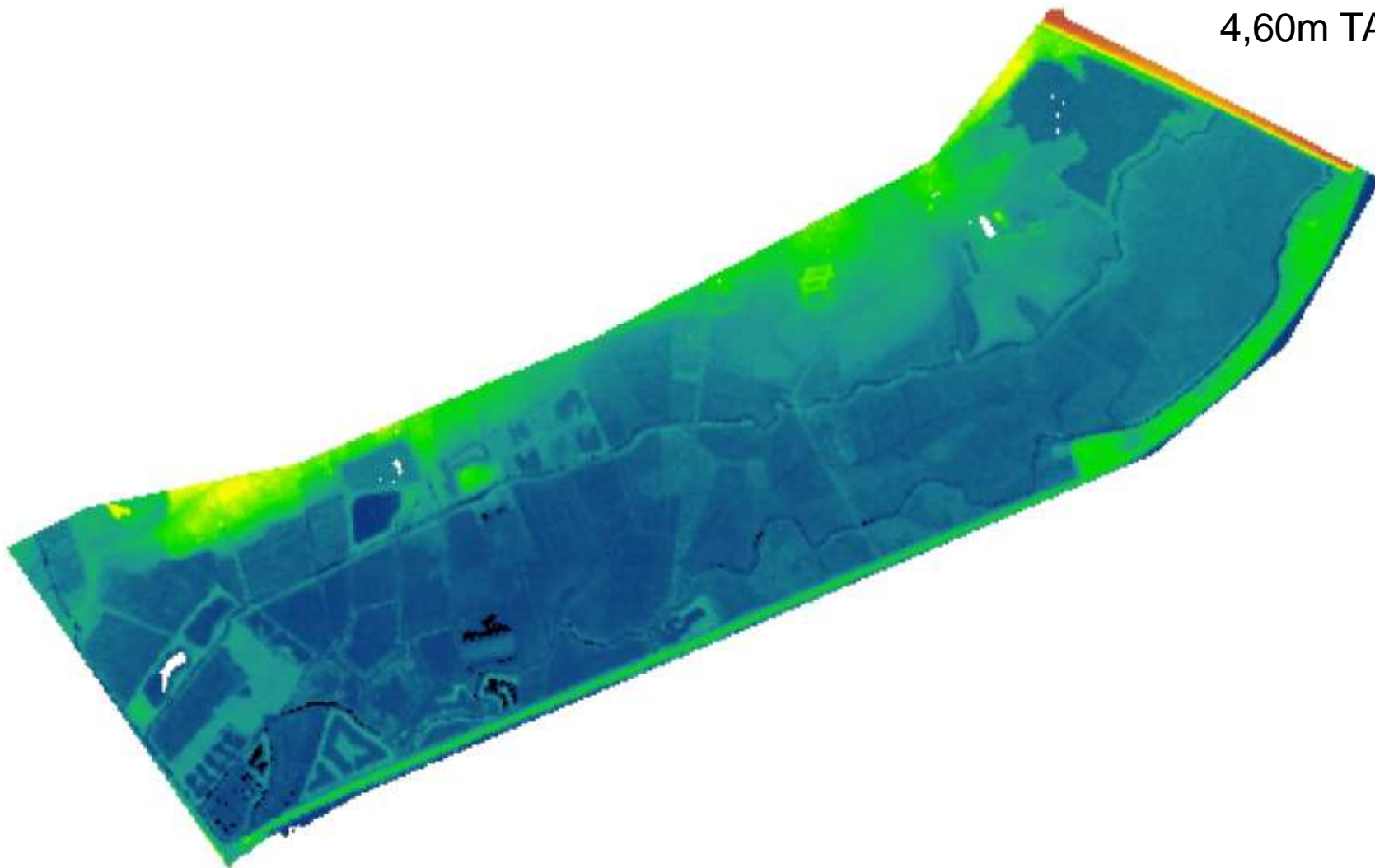

Bever: opstuwing

natuurpunt

4,60m TAW

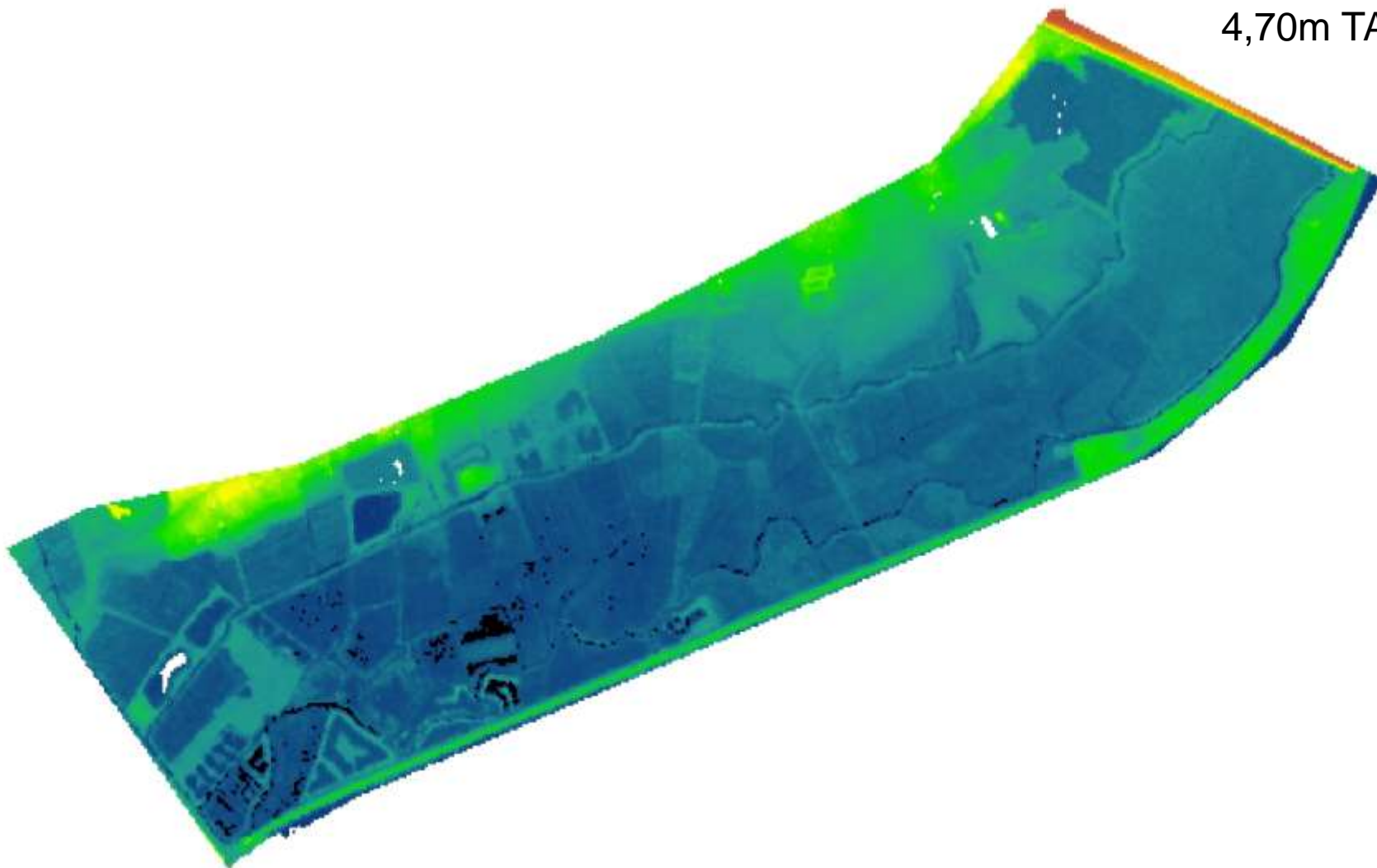

Bever: opstuwing

natuurpunt

4,70m TAW

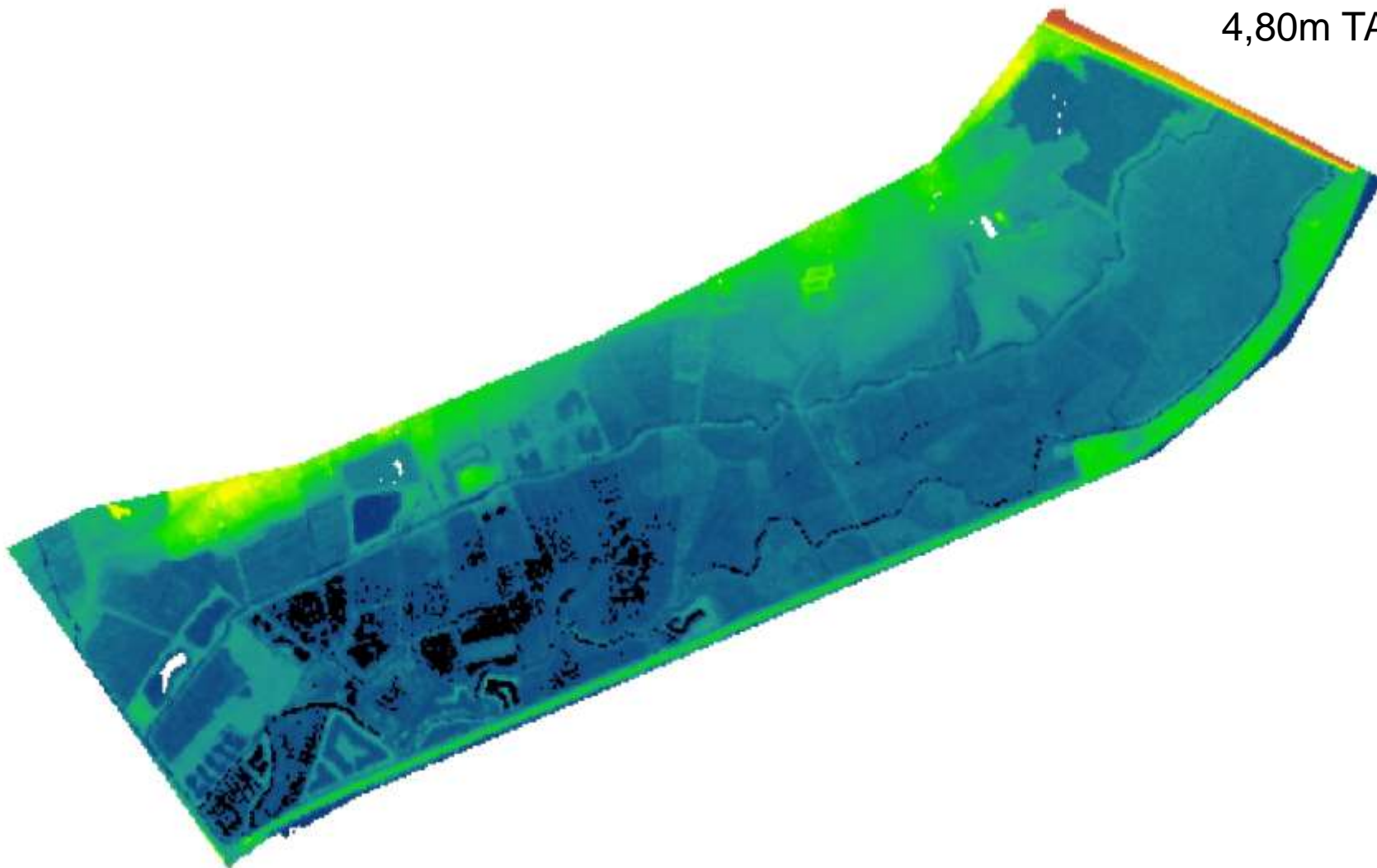

Bever: opstuwing

natuurpunt

4,80m TAW

Bever: opstuwing

natuurpunt

Groeiseizoen 2013

4,90m TAW

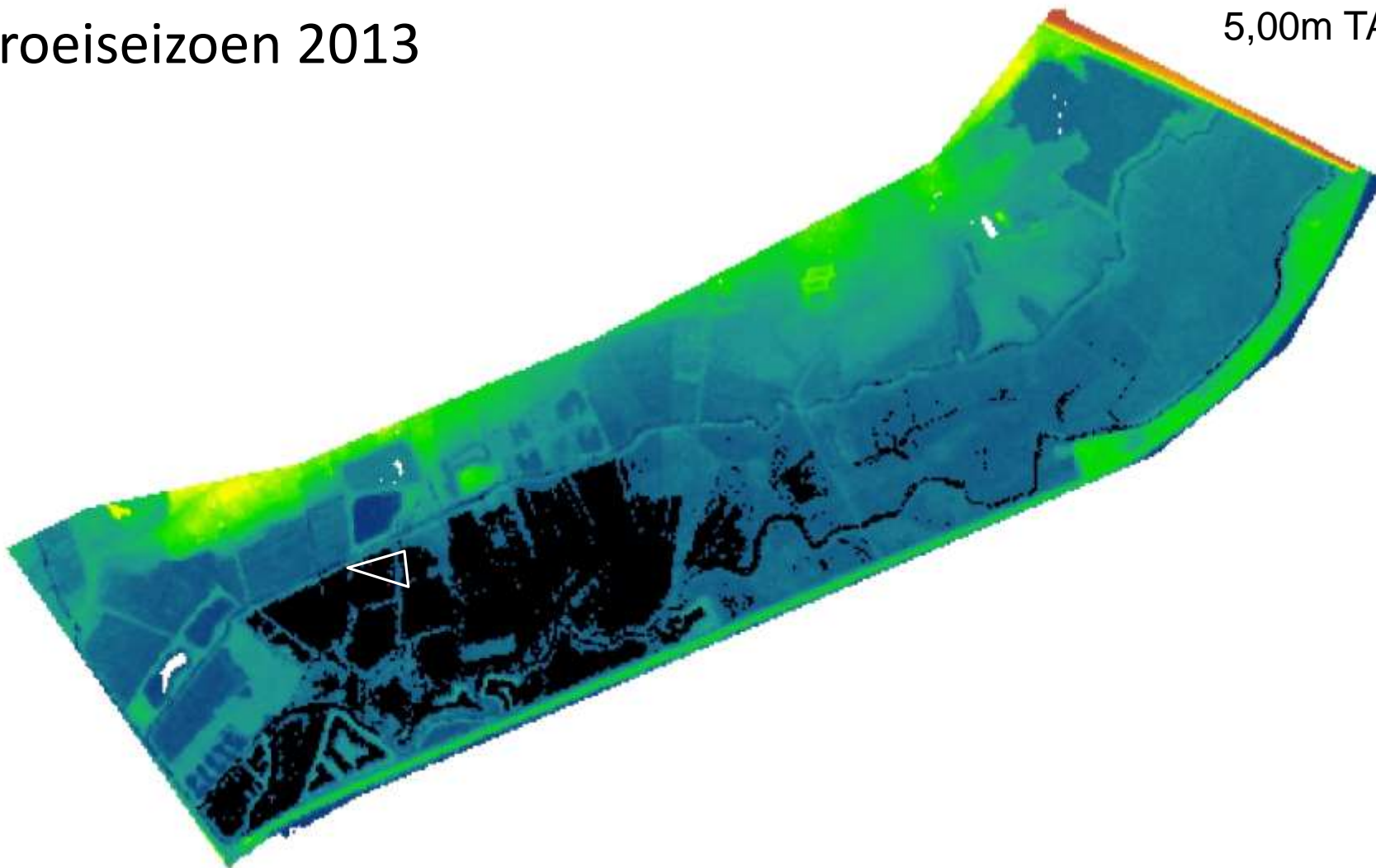
Bever: opstuwing

natuurpunt

Groeiseizoen 2013

5,00m TAW

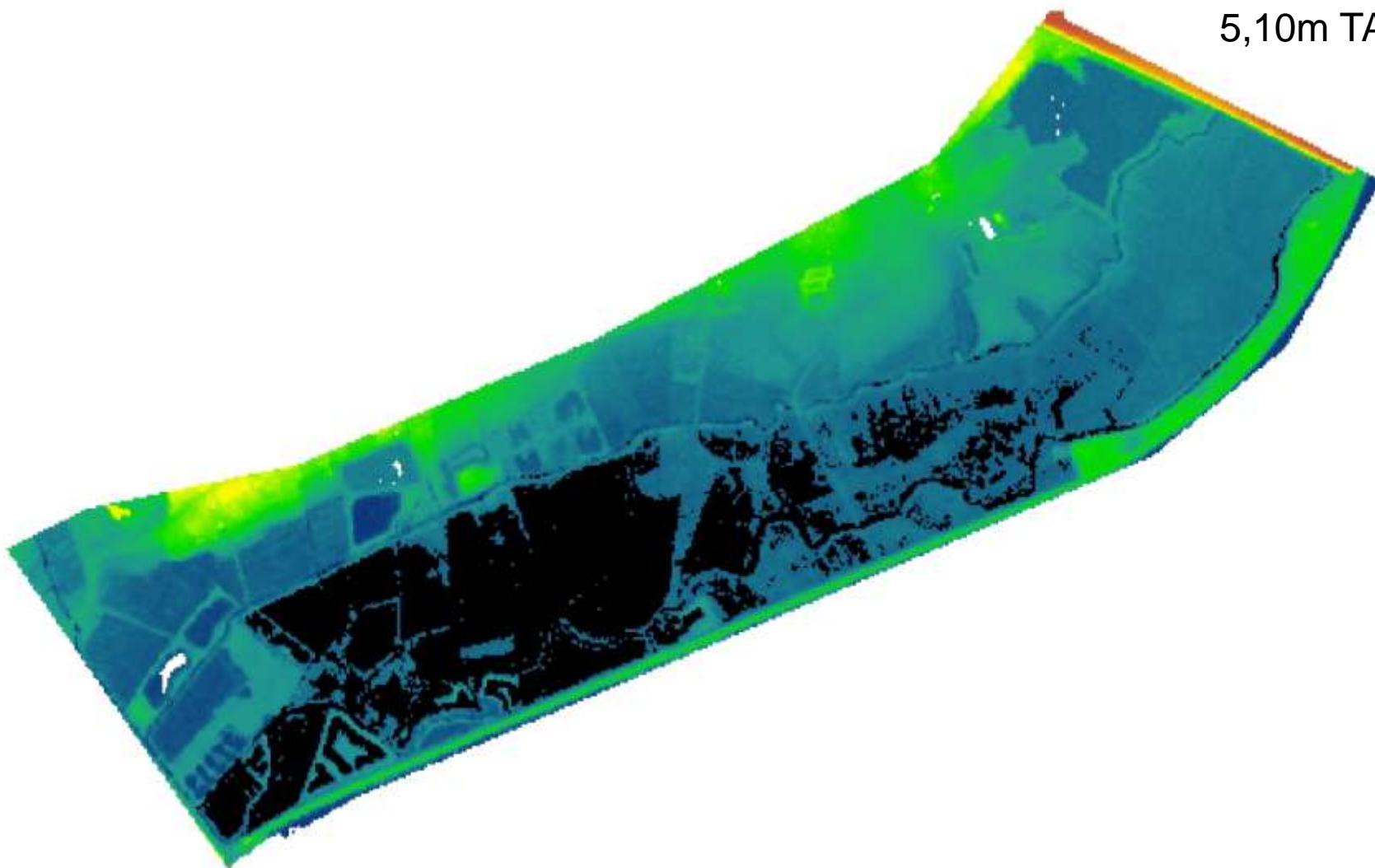

Bever: opstuwing

natuurpunt

5,10m TAW

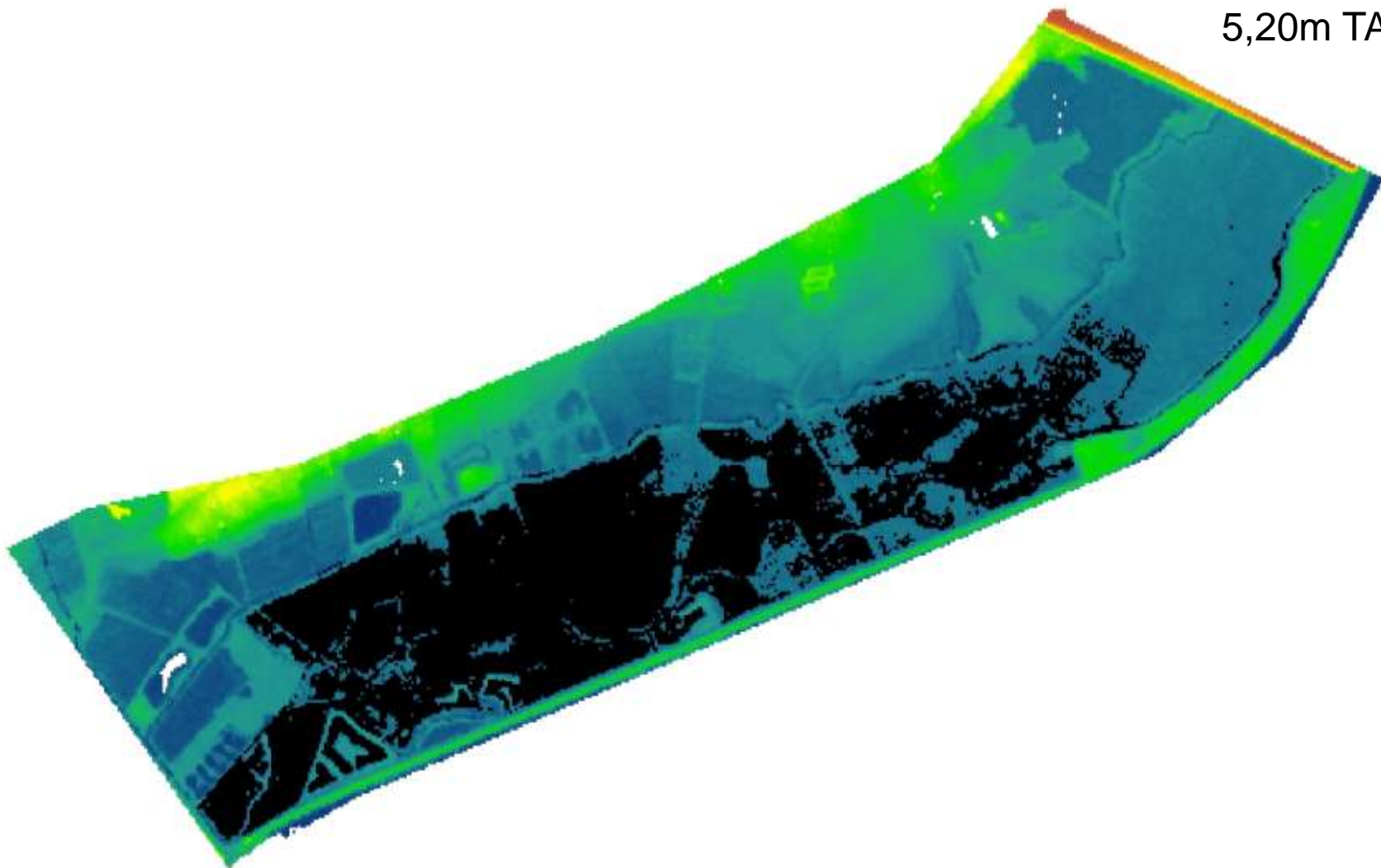

Bever: opstuwing

natuurpunt

5,20m TAW

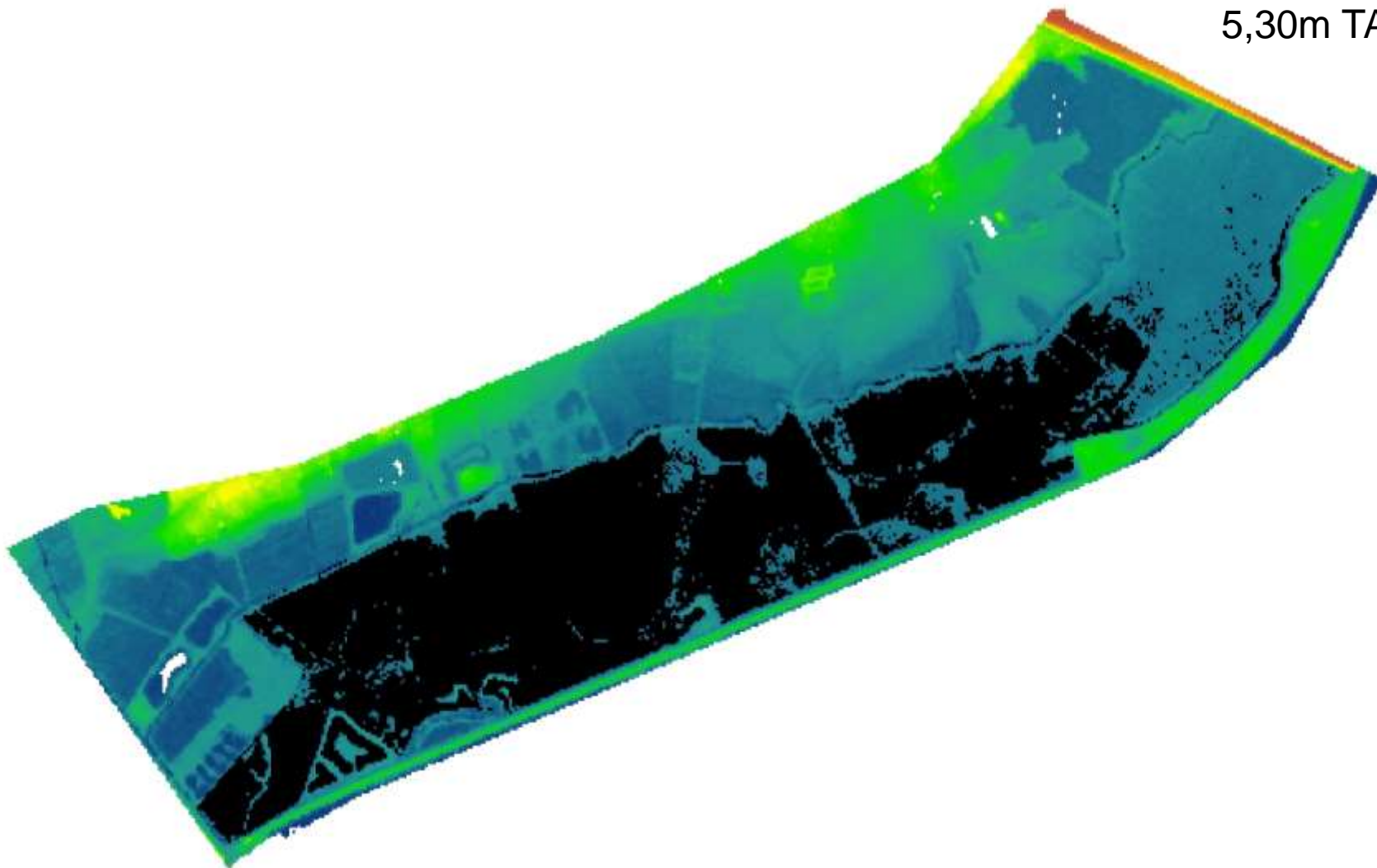

Bever: opstuwing

natuurpunt

5,30m TAW

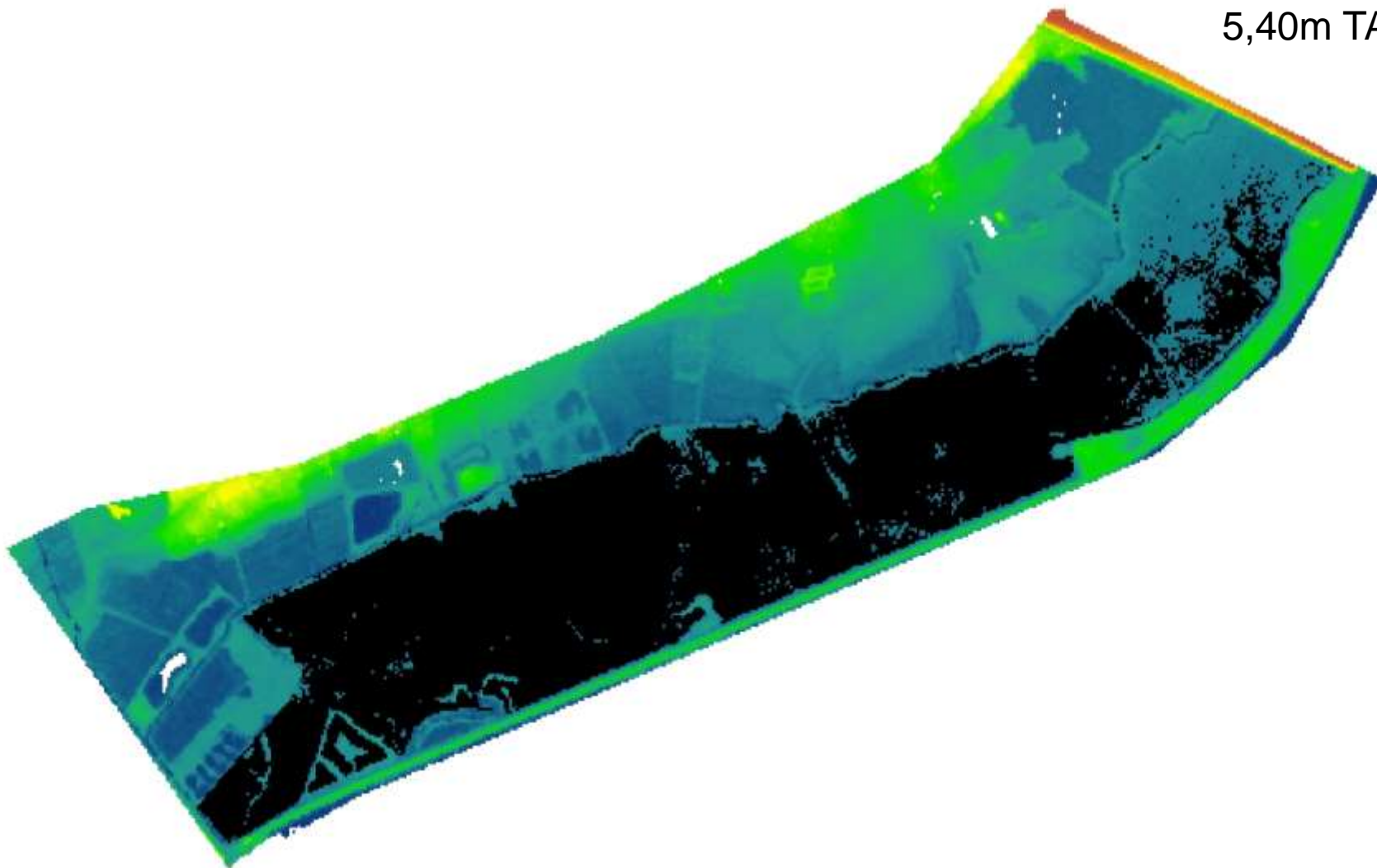

Bever: opstuwing

natuurpunt

5,40m TAW

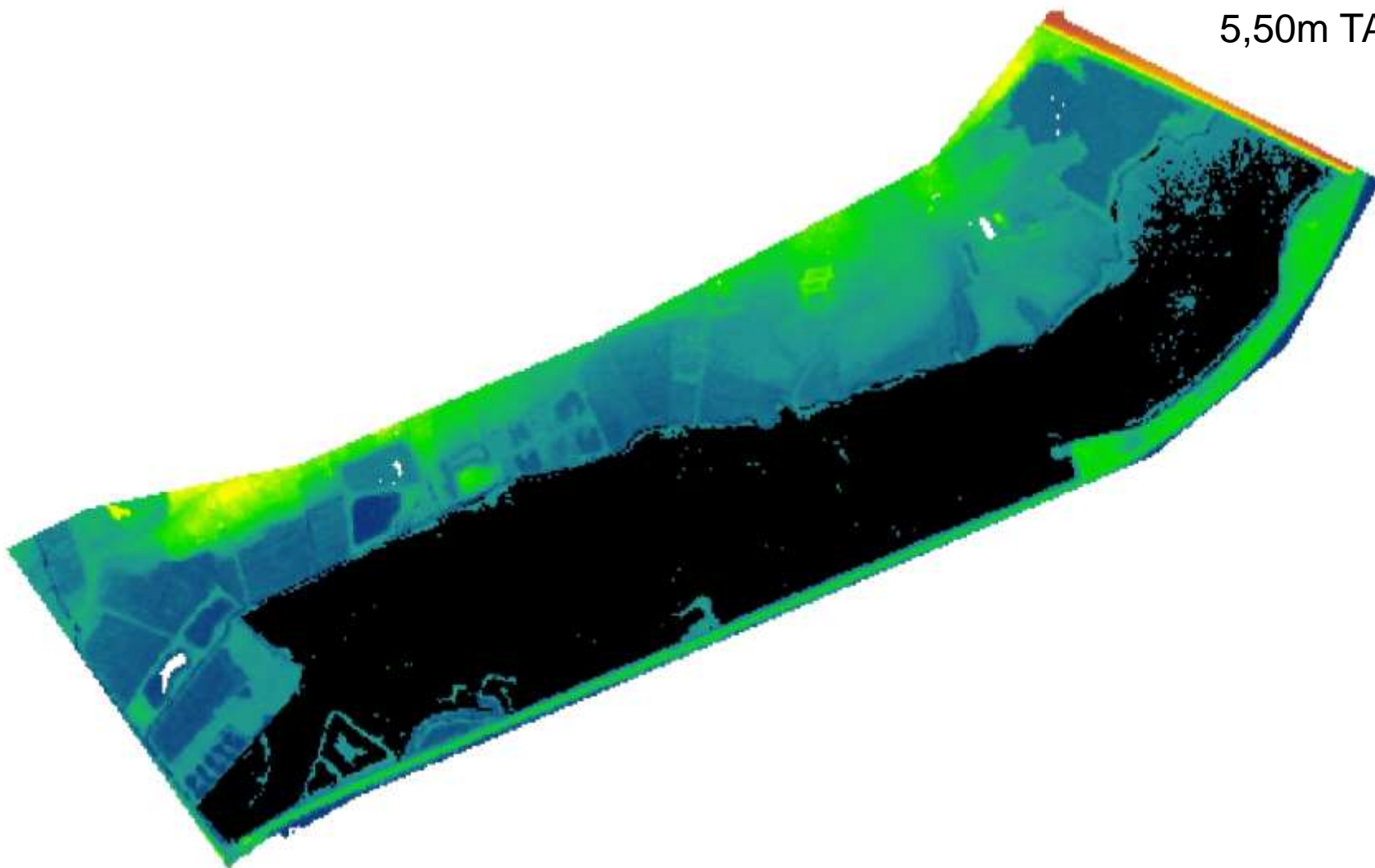

Bever: opstuwing

natuurpunt

5,50m TAW

Gevolgen:

- Overstroming (>50ha) tijdens vegetatieperiode 2013
- Afsterven terrestrische vegetatie
  - Verschuiving kleine zeggenvegetatie, dotterbloemgrasland, moerasspirearuigte naar grote zeggenvegetatie en rietruigte
  - Toename rietgras, waterbies, ...
- Kleine Beek
  - Opslibbing (>40cm slib)
  - Stroomregime
  - Vegetatie

Bever: opstuwing

natuurpunt

Gevolgen:

▪ Fauna?

- Wijziging visbestand Kleine beek
  - Rivierdonderpad ↘
  - Kleine modderkruiper ↘
- Moerassprinkhaan
- Moerasnachtvlinders?

▪ Conflict

- Doelen niet stapelbaar!
  - én bever én beekherstel én overstromingsgevoelige natuur op één postzegel...
- Conflict Europese vs Vlaamse natuurdoelen
- Boekhoudkundige aanpak

Natuurherstel: veen & ruigte

natuurpunt

Rupsmaaier (Loglogic Softrak 120)

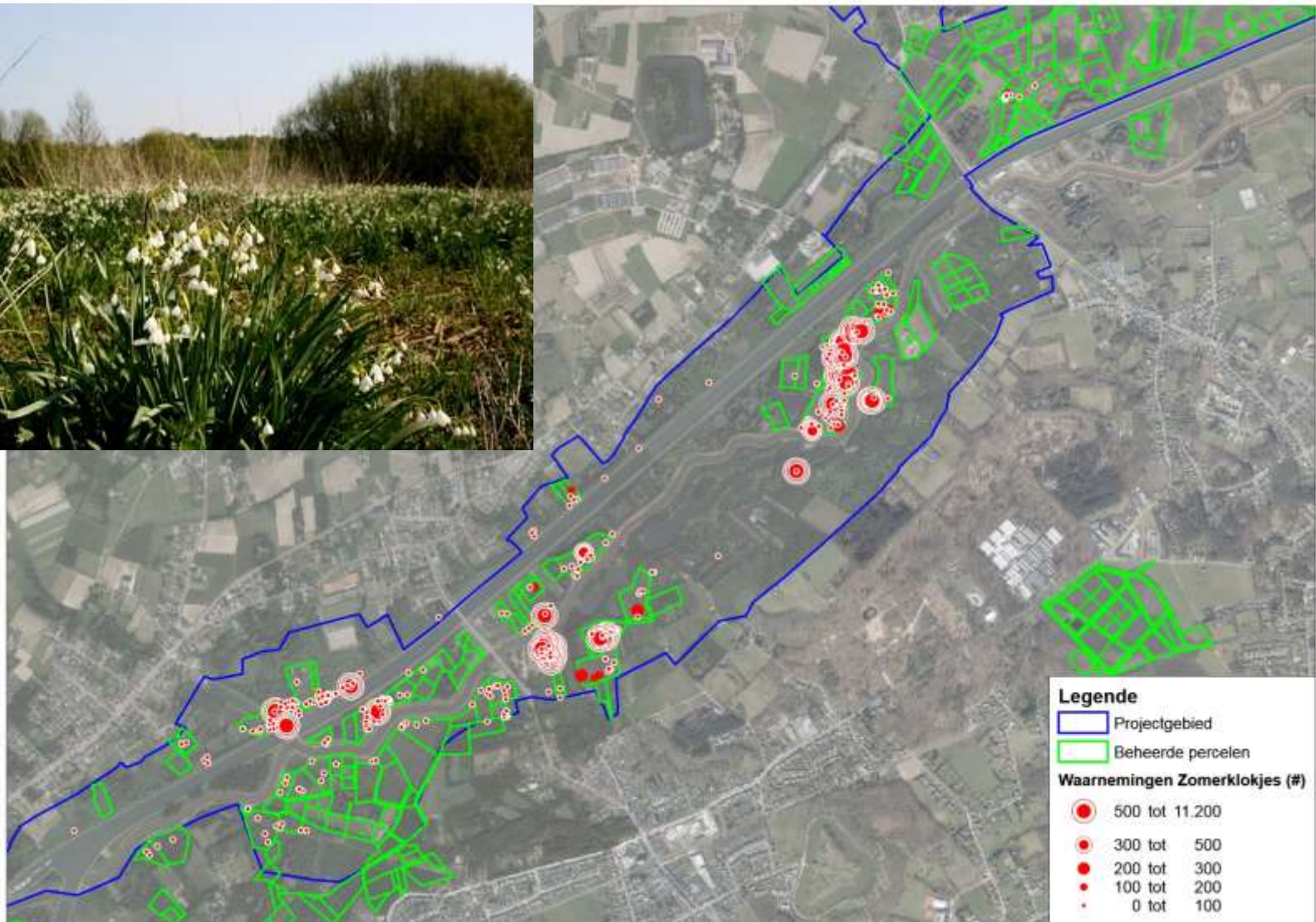
- Klepelmaaier (inrichtingsbeheer)
- Messenbalk + opraapsysteem (eindbeheer)

Herstel ruigte: Zomerklokje

natuurpunt

Natuurherstel: weekendverblijven

natuurpunt

Natuurherstel: weekendverblijven

Doel: 3 ha

▪ Verblijven: 10

▪ Vijvers: 20

Realisatie 33 ha

▪ Verblijven: 41

▪ Vijvers: 49

Natuurherstel: weekendverblijven

natuurpunt

Problemen:

▪ Grondverzet:

- Natuurlijke & antropogene vervuiling
- Gesloten grondbalans

▪ Vergunningen

- Niet-vergund of illegaal, maar: vergunning noodzakelijk voor herstel
- Tegengestelde of wereldvreemde adviezen, geweigerde vergunningen
- Broedseizoen

▪ Vervuiling

- Asbest
- Stort

▪ Versnipperde eigendomsstructuur

- Toegankelijkheid werfwegen

Lente 2014

Image © 2016 Aerodata International Surveys

Google Earth

Voor

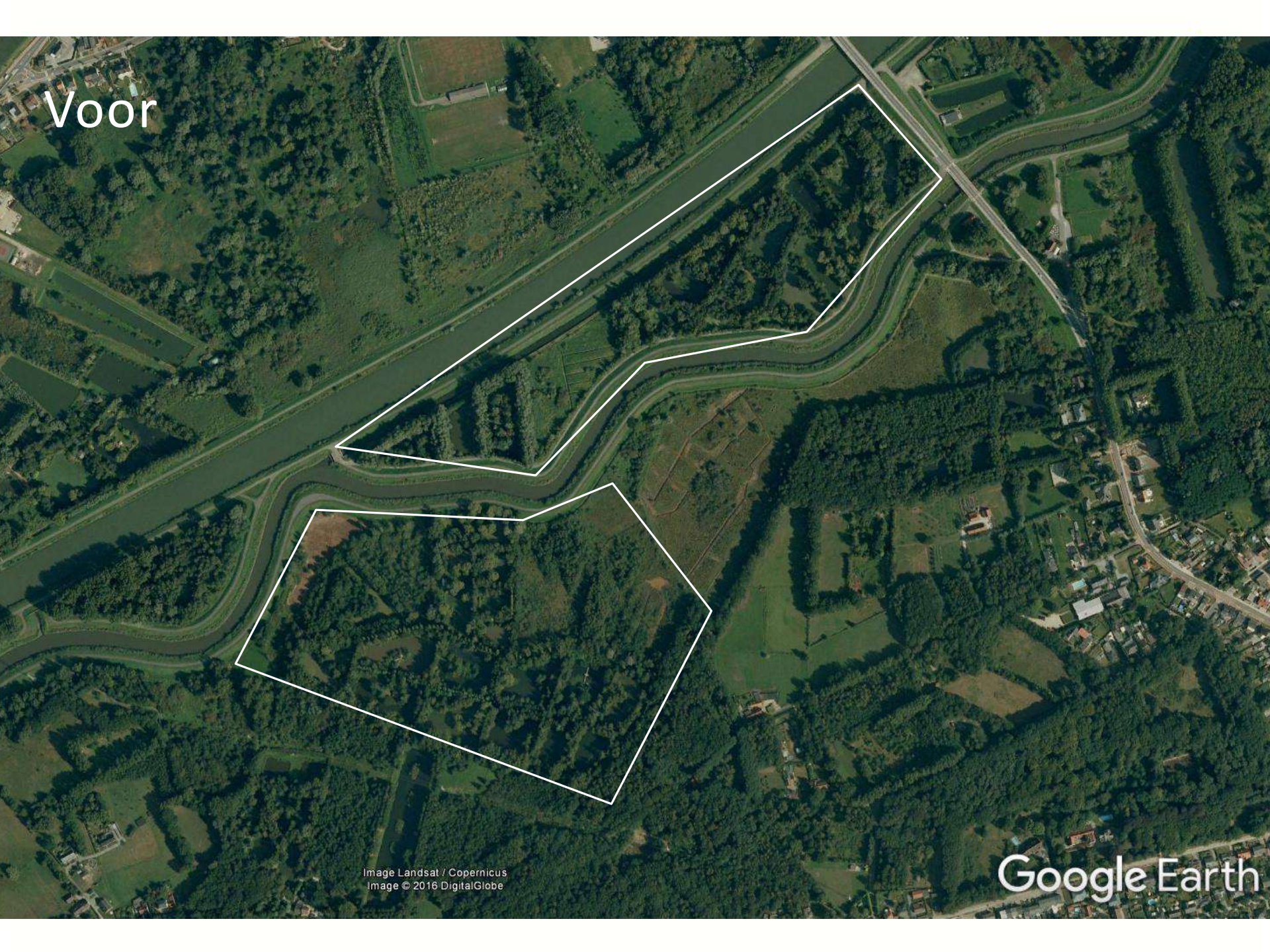
Na

- veen
- ruigte
- broekbos

Voor

A satellite image of a river system with a white outline highlighting a specific area. The river flows from the top left towards the bottom right, with several meanders. The surrounding landscape is a mix of dense green forest and open green fields. A road or bridge crosses the river in the upper right quadrant. The text 'Na' is in the top left, and a bulleted list is in the middle left. The 'Google Earth' logo is in the bottom right.

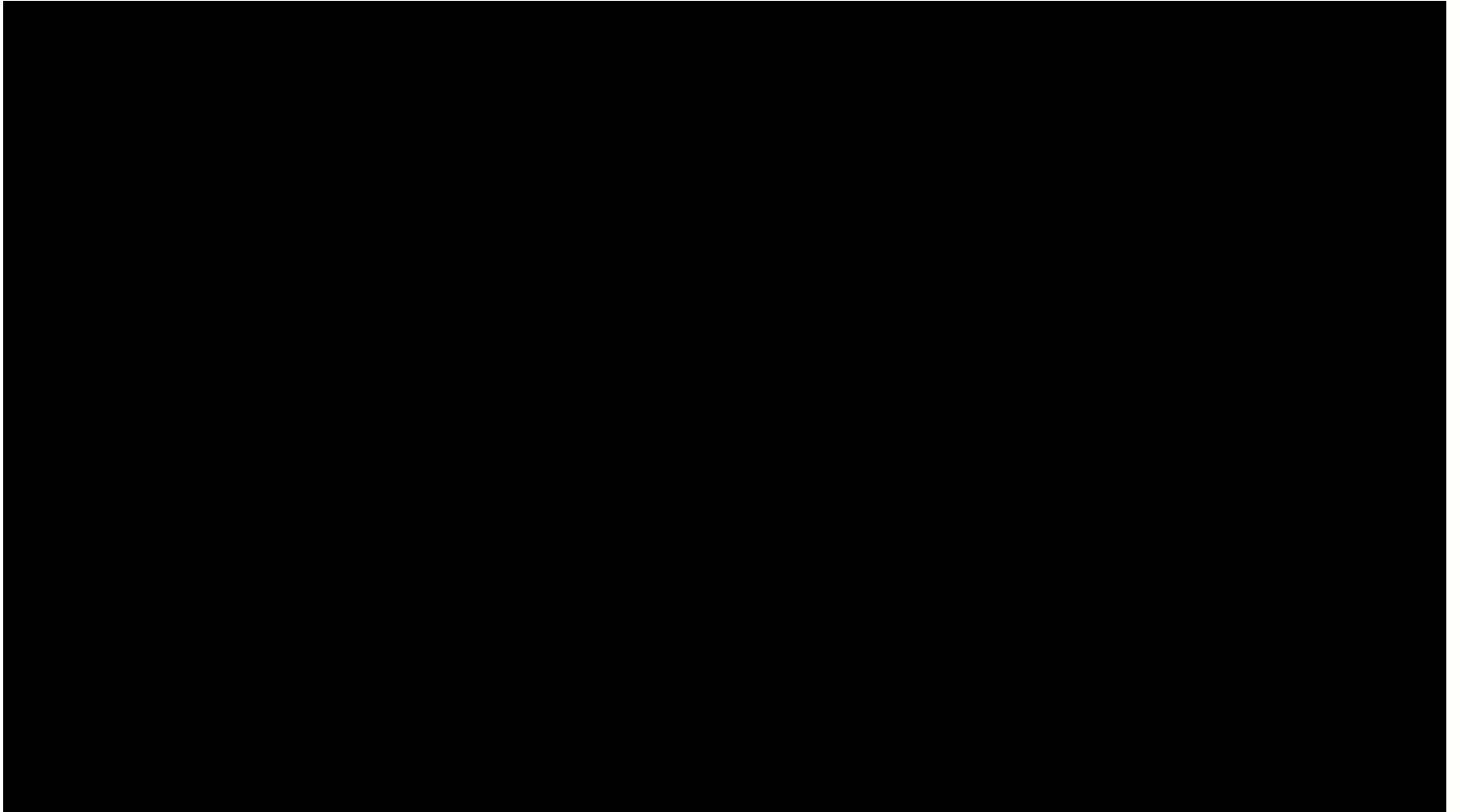
Na

- Zoetwatergetijde
- Stimulans voor verwerving
  - Gemeentetax 2de verblijven
  - Start werken

Natuurherstel: weekendverblijven

natuurpunt

Publiek bewustzijn

Informeren breder publiek

- Open infomomenten
- Artikels ledenbladen
- Werfborden
- Pers/website

Nieuwe wandelpaden

- Wandelborden
- Wandelfolder

Heideherstel op Heiberg

Historiek
Het natuurgebied Heiberg ligt op de uitlopers van de Kempense heuvelrug. Deze heidevelden, die tot 45 meter hoog is, omvatte aan het einde van de laatste ijstijd, circa 10.000 jaar geleden. Door de menselijke invloed aan de rivier en de veldbeheersing, werden heiden zwaar beïnvloed. Het gebied werd nu voornamelijk gebruikt als weidegebied.

Stratificatie
Om het huidige heidegebied terug te herstellen zal natuurpunt een aantal belangrijke werken uitvoeren op de Heiberg. Enkele demmerschachten zullen verwijderd worden, merke worden de jonge eiken zwaar mogelijk geprepareerd. Om opnieuw heide te laten groeien, zal de landbouw gestopt worden. Dit betekent dat de openbare steun nodig is.

Wijzend wordt. Het zaai van auto heideplanten: Het is lang bewaard in de bodem (zaadbank) Het is het pluggen zal de eerste heideplanten af en toe komen uit deze zaadbank. Het vroegere heidebeheersing zal zich zo snel terug herstellen ontwikkelen. Bijvoorbeeld: de bodem zal de eerste eikenpage, nachtzwalen en leeuwenklauw aaien en kunnen profiteren van het herstelde heidebeheersing.

Ook wandelaars en fietsers kunnen na de werken terug genieten van dit waardevol stuk natuur.

Life
De natuur van de Kempen heide maakt deel uit van het Natura 2000-netwerk van Europese belangrijke natuurgebieden en geniet de steun van het LIFE-fonds van de Europese Unie. Meer informatie kan je vinden op www.lifedataprojects.be

natuarpunt

Vimm **A** **EUROPESE UNIE**

Take Home Message

natuurpunt

- Durf dromen!
- Werk kleinschalig op grote schaal
- Life-project is maar één stap
- Wees creatief: “Elk nadeel heb z’n voordeel”
- De aanhouder wint

Met dank aan

- Jullie
- Betrokken vrijwilligers
- Collega's

